

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ivs Ecclesiasticvm

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

Titulus I. De Judiciis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

LIBRI II.
INSTITUTIONUM CANONICARUM
TITVLVS I.
De Judiciis.

Processum Judicium non, ut in Foro solet, à Citatione vel Contestatione litis: sed, Interpretum & Commentatorum more, à Judiciorum Natura Varietateque & Personis ea continentibus ordimur.

ARTICVLVS I.
De Judiciis Natura & Varietate.

SUMMARIUM.

1. *Judicii varia significatio.*
2. *Proprie accepti definitio.*
3. *Differentia à causa, lite, instantia,*
4. *Et diuisio in Ecclesiasticum ac Seculare.*
5. *Quibus addendum est Mixtum.*
6. *In Peritorium & Possessorium,*
7. *In Vniuersale, Generale & Speciale,*
8. *Et in Plenarium ac Summarium.*

9. *Quò causa celeritatem poscentes,*
10. *Et modice:*
11. *Imò in curia Romana alia quoque,*
12. *Ad litium proclationem excludendam, expediuntur.*
13. *Diuisio in Ordinarium & Extraordinarium,*
14. *Aut etiam Delegatum.*
15. *In Civile, Crimiale & Mixtum*
16. *Criminalis in Capitale & non Capitale,*
17. *In Publicum & Privatum.*
18. *Diuisio in Simplex & Duplex.*
19. *De Personis iudicium Civile,*
20. *Et Crimiale constituentibus:*
21. *Hisque accessoriis.*
22. *De Auditoribus.*

Judicii nominis significationes variae, & exque non vulgi tantum sermonibus trita, sed ipsorum quoque Juris conditorum usu receptae & approbatae sunt.

Et primò quidem aliquando ejus nomine denotatur Rationis usus ac discretio, l. Cum Prator 12. §. 2. ibi, *Quia iudicium sarent. ff. hác Rubr. & §. 1. ibi, Quia nullum co-*

A

Iam eorum animi iudicium est, Instit. Quib. non est permiss. sac. rest. imò & Opinio seu credulitas apud M. Tullium, qui Intra parietes, inquit, aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo iudicio est consecutus, de Clar. Orator.

Secundò aliquando Ultimæ voluntatis elogio accommodatur, ut *l. 1. C. de SS. Eccles.* quâ Constantinus M. ut Sanctis locis ultimâ voluntate bonorum, quod quisque optaverit, relinquentis *Non sint cassa iudicia*, Imperiali auctoritate sancivit: quò sensu Bonifacio VIII. *Pro anima sua aliquid iudicare*, idem, quod aliis *Ultima voluntate relinquere*, est, *c. Licet q. de Sepult. in 6. Glossa ibi, v. iudicare.*

Tertiò, aliquando eò nomine venit *Actio, l. 1. ff. Communi divid. ibi, Communi dividundo iudicium ideo necessarium est, & paulò post, Cessat communi dividundo iudicium, si res communis non sit: aliquando ipsa rei examinatio, can. Si officia 2. ibi, Quod oportet discreti esse iudicij, dist. 59. imò & condemnatio; sic enim, qui Christi corpus & sanguinem indignè sumunt, Iudicium sibi manducare & bibere dicuntur 1. Corinth. cap. 11. v. 29. & can. Nec timorem 25. pr. dist. 2. de Consec.*

Quartò iudicii nomen sumitur pro Jurisdictione & Auctoritate, ut *l. Consensisse 2. ff. hâc Rubr. cuius §. fin. Ulpianus His, inquit, datur multa dicenda jus, quibus publicè iudicium est, & c. Decernimus, ibi, Pralati de negotiis Ecclesiasticis laicorum iudicij nihil disponant, Rubr. cit. & can. 1. ibi Metropolitanani iudicij consecrati, dist. 62.*

Quintò demum & in proposita eoque concordantibus Pandectarum & Codicis Rubricis Iudicii nomen denotat Ordinem seu totum Processum discussionis ac definitionis causæ, quæ inter duas partes litigantes, actorem scilicet & reum

coram iudice competente agitur, Maranta de Ord. Jud. p. 1. n. 5. & Pax Jordan. Lucubrat. Lib. 13. tit. 1. n. 3. in fine. Quò modò acceptum

Judicium ita vocatur à *Jurisdictione, c. Forus 10. de V. S. sive à Jure dicendo* estque Legitima controversiæ, quæ est inter actorem & reum, per Iudicem cognitio, discussio ac definitio. Ita ipsum juxta *l. Judices 9. Et Properandum 13. C. hâc Rubr.* definiunt in *ff. ibidem Wesenbecius n. 5. & Zæsius n. 4.* cui definitioni aliqui, Iudicii introducti causam finalem præcipuè spectantes, cum Cujacio addunt, *Litis gratiâ finiende*, sive, ut ista publicâ auctoritate terminetur.

Cum iudicio aliquando, sed malè, confundi solent *Causa, Lis & Instantia*. Quæ tamen ab illo non voce magis differunt, quàm significatione; cùm *Causa* propriè dicatur res vel jus, de quo quæstio & controversia in iudicium est deducta, Maranta de Ord. Judic. p. 5. n. 66. *Lis* autem, aliquando *Causa & Actio* in iudicium deducta, ut *l. Lis 36. ff. de V. S.* aliquando *Causa Instantia*, ut *l. Properandum 13. C. de Judic.* vocatur. Iudicii autem nomine, causæ sive controversiæ & quæstionis in iudicium deductæ tota discussio, à citatione ad finem usque denotatur, ut dictum. Instantia demum appellatur ipsa exercitatio iudicii sive discussionis causæ, quæ incipit à litis contestatione & usque ad sententiam definitivam, si feratur: vel, si ista non feratur, usque ad triennium in Civili: in Criminali casusque ad biennium durat. Sententiæ autem publicatione aut triennii vel biennii lapsu: uti etiam rei ab observatione iudicii absolute v.g. propter contumaciam actoris, de Jure saltem Civili perimitur, *l. Properandum cit. ut infra dicitur.*

Ejus divisiones sunt permultæ: & species ferè tot, quot *Actio*num, quæ in iudicium

singulare, quò una vel plures res particulares v.g. prædium, fundus, domus, equus rei vindicatione, vel solutio debiti, rei promissæ præstatio, aut aliud factum personali actione petitur, *Speculat. Tit. de Judic. §. 1. C. n. 1. Maranta p. 4. dist. 4. n. 1. & 2. Jordanus Lucubrat. Lib. 13. Tit. 1. à n. 20.*

8. Tertiò, à Formâ Judicium aliud Ordinarium, aliud Extraordinarium vocatur. Ordinarium sive, ut etiam nominatur, Plenarium judicium est, in quo, Juris ordine & solemnitatibus accuratè observatis, de causa cognoscitur & pronuntiat: sicut fit, cum reo, tribus simplicibus vel unâ citatione peremptoriâ in jus vocato, libellus sive intentio actoris editur: dein lite inter partes contestatâ, præstitisque, si exacta fuerint, Calumniæ Malitiæque & Veritatis juramentis & feriarum ac dilationum intervallis observatis, testibus aliisque probationibus receptis, concluditur in causa: & demum sententia à judice, pro tribunali sedente, in scripto fertur: & si appellatio vel alia Juris remedia non intercedant, mandatur executioni, c. *Quoniam 11. de Probat. c. In causis 19. de Sent. & re judic. Auth. Offeratur. C. de Litis contest. & l. Prolatam q. C. de Sent. & interlocut.* cujus textu Juris Ordine non observato lata sententia pro irrita habetur. Extraordinarium sive, ut fere loquimur, Summarium judicium est, in quo simpliciter & de plano, sine strepitu & figura judicii, hoc est, Juris solemnitatibus non omnibus observatis, de causa cognoscitur, & quodammodo, solâ rei veritate attentâ, pronuntiat: eâ tamen moderatione; ut quantumvis libelli formalis oblatio necessaria non sit, sed simplex, scriptò aut verbis duntaxat expressa & actis continuò inferenda actoris petitio sufficiat: litis contestatio omitti, feriæ prophanæ non observari, amputari dilationes, exceptiones & appella-

tiones dilatoriæ & frustratoriæ repelli, non necessariæ partium & advocatorum contentiones & jurgia testiumque multitudo & superflua probationes aliâ refrenari possint: omitti tamen nequeat citatio partis, calumniæ malitiæque & veritatis juramentorum exactorum præstatio, assignatio terminorum ad exhibenda acta, producendos testes aliisque probationes: & sententiæ definitivæ in scriptis, à judice sedente vel stante, prolatio, juxta *Clement. Sape 2. V. Nos autem, de Verb. signif. cit. Maranta p. 4. dist. 9. à n. 12. & Jordan. Lucubrat. Lib. 12. Tit. 1. à n. 79.* ut adeò *Clement. Sape cit. pro Judicio Summario, ad perniciosam litium protelationem excludendam ex Ordinarij Processus solemnitatibus eâ tantum retentæ sint, quæ ad caufarum, in judicium deductarum, legitimam discussionem definitionemque justam, Naturali Divinòque aut Gentium Jure spectatis, necessariæ, vel celerem illarum expeditionem non morari videbantur, Maranta cit. p. 4. dist. 9. à n. 8. & Barbosa in Clem. cit. à n. 11.*

9. Porro caufarum, in quibus summarè, & de plano procedi solet, duo præpuè genera sunt. Ad primum spectant, quæ requirunt celerem expeditionem: cujusmodi in primis sunt causæ electionum aliarumque provisionum & beneficiorum quæcunque: causæ decimarum, primitiarum & oblationum & similes: causæ matrimoniorum, usurarum, *Clement. Dispendiosam 2.* relatæ: quibus *Extravag. Unic. inter communes* adduntur causæ injuriarum, & molestarum, quas Religiosi Mendicantes & Prælati vel Parochi sibi mutuo inferunt ratione sepulturæ; quia, has omnes citò ad finem perducendo, specialiter exigit favor Ecclesiarum & animarum, vel periculum adulterii, scandali, injuriarum, quæ ex earum pro-

tractione facile oriuntur, *Glossa in Clement. cit. & Vivianus in ejus Rubricam.* Dein causæ incidentes, cum super iis, ne diu protrahantur, & principalis causæ progressum morentur, testes recipi, lite etiam non contestata, possint. *Glossa in c. fin. V. Procedendum, ut lite non contestata.* Et Demum causæ mercatorum, ob suam frequentiam, naufragorum, viduarum, peregrinorum, pupillorum, carceratorum aliarumque miserabilium personarum: uti etiam causæ alimentorum & similes, *cit. Maranta p. 4. dist. 9. à n. 42.*

10. Ad alterum genus pertinent causæ modicæ, sive in quibus de levis momenti rebus, aut præjudicio facile reparabili agitur: cujusmodi sunt pleræque causæ mercedum, salariorum, quæque inter pauperes, plebejas aut viles personas agitantur; uti & in quibus agitur de possessione momentanea & levibus delictis, *cit. Maranta à n. 34. & n. 72.*

11. Quod de hujusmodi modicis aliisque causis, celerem expeditionem ex speciali ratione exposcentibus, ut summarie, de plano, simpliciter & sine figura judicii pertractentur, ad litium protelationem impediendam, *Clement. Sæpe cit. statutum est, id in plerisque aliis causis servari sine periculo Nullitatis posse, Jordanus cit. Tit. I. n. 68. asserit, secutus Piasecium Prax. Episc. p. 2. de Ord. Judic. n. 67. & Vestrium Lib. 5. Prax. cap. 1. quo teste Signatura Justitiæ, in causis summarie procedendum, passim refert adeo; ut, si rescribat aliter, id errore Regentis in extensione Supplicationum factum, existimetur. Quem summarie procedendi modum luculenter commendavit Pius IV. cum, ne nimis scrupulosa Juris subtilitatum ac solennitatum observantia causarum expeditionem retardaret, salubriter statuit; ne Processus judiciarius in quacunque causa ex alio, quam jurisdictione*

nis, citationis & mandati procuratorii defectu vitaretur. Quam utilitati publicæ vel maxime accommodatam ejus ordinationem Clemens. VIII. aliâ sequentis tenoris Constitutione innovavit.

Litium dispensatio & ambagibus, præsertim inter personas curæ & jurisdictioni nostræ & in temporalibus subjectas occurrere, quantum in nobis est, cupientes, statum fel. record. Pij Papa IV. Prædecessoris nostri, ne iudices alma Urbis nullitates attendant, nisi ex defectu citationis, jurisdictionis, aut mandati sed illis non obstantibus ad expeditionem causarum procedant, ad omnes & quoscunque iudices ordinarios, magistratus & officiales in quibusvis ditionis nostræ temporalis Ecclesiasticæ provinciis & civitatibus, terris, oppidis & locis quacunque jurisdictionem exercentes & quavis autoritate & dignitate fungentes, hac nostrâ perpetuè valitura constitutione extendimus & ampliamus, atque in quocunque tribunali aut curia, Seculari vel Ecclesiastica, firmiter & inviolatè servari, sicque & non aliter per quoscunque ex ipsis iudicibus, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores & Cam. S. R. E. Cardinales ac Legatos etiam de Latero, sublata eis &c. Dat. Romæ annò Incarnationis Domini 1592. 5. Id. Februarij.

Quantumvis autem, Constitutionem hanc ad solos territorii Ecclesiæ Romanæ temporales iudices directam, ex ejus tenore planum sit, eam tamen ad aliarum quarumcunque Curiarum ac iudicum Ecclesiasticorum institutionem pertinere, & in Christiani Orbis provinciis omnibus observandam, *cit. Piasecius n. 70. Jordanus n. 72. rectè monent, suadetque ratio; cum enim Ecclesiæ Romana omnium aliarum Ecclesiarum Mater ac Magistra sit, c. fin. de Foro comper. c. jusque Stylus vim obtineat legis, istiusque instar*

que instar sit, c. *Quam gravi* 6. de *Crim. falsi*, Anchoran. *Consil.* 53. Guido Pap. *Decis.* 198. n. 2. & Suarez *Lib. 7. de LL. cap. 5. n. 5.* Constitutio, omnium ejus tribunalium usu in causis quibuscunque recepta, à cæteris Christiani Orbis curiis ac iudicibus Ecclesiasticis omnibus observanda erit, arg. c. *In causis* 19. de *Sent. & re judic.* & L. *Si Imperialis* 20. pr. G. de *LL.*

13. Alio sensu Ordinarium iudicium dicitur, in quo, sive civiliter, sive criminaliter per actionis de Jure competentis aut accusationis viam proceditur, & pœna Jure vel consuetudine definita, irrogatur: Extraordinarium verò, in quo, cum de Jure actio non competit, aut etiam ejus locò officium iudicis imploratur, vel contra criminofum ex officio proceditur per viam denuntiationis, aut inquisitionis, vel pœna extraordinaria sive arbitraria imponitur, cit. Maranta n. 1.

14. Rursum, in alia significatione, & ab ipsis iudicum personis, Ordinarium iudicium vocatur, in quo coram iudice ordinario, sive ordinariam jurisdictionem habente, ejusmodi iudices, ex Ecclesiasticis, præter Papam ejusque in provinciis Legatos, sunt Episcopi cæterique Episcopalis ordinis Prælati, sede Episcopali vacante, Capitulum & Vicarius generalis: uti & Abbates itque similes Prælati respectu subditorum suorum Regularium & aliquando respectu cleri & populi territorii, in quo obtinent jurisdictionem quasi Episcopalem &c. Extraordinarium autem sive Delegatum, in quo coram habente jurisdictionem Apostolicam rescriptò vel Episcopi aut alterius iudicis ordinarii commissione delegatam dicitur, Glossa in c. *Quoniam* cit. V. *Extraordinario*, & Maranta cit. p. 4. dist. 5. n. 1.

15. Quartò à Fine, ad quem obtinea-

dum iudicium ordinatur, aliud Civile; aliud Criminale est, & aliud Mixtum. Civile dicitur, quò in rem vel in personam agitur principaliter in commodum privatum, sicut contingit, cum actor prosequitur id, quod suum, sive rem sibi propriam, vel quod ex contractu vel quasi, ex delicto vel quasi sibi debitum est; cum enim crimina quædam non tantum Republicam, sed personas etiam privatas, injuriam vel damnum inferendò, lædant, de iis non solum, ut mox dicemus, criminaliter: sed civiliter etiam agi & injuriæ damne reparatio peti potest. Criminale, in quo de crimine agitur criminaliter, sive ad utilitatem, puta vindictam & pœnam publicam, corporalem vel pecuniariam, non privato eâ læso, sed fisco applicandam, aut etiam ad alicujus dignitatis, officii vel juris privationem. Mixtum denique est, quo de crimine agitur civiliter simul & criminaliter, hoc est, tam ad privatum interesse sive injuriæ & damni satisfactionem, quàm ad vindictam & satisfactionem publicam sive Republicæ per crimen læsæ, juxta c. *Tua* 5. in fine, de *Procurat.* & cit. Maranta dist. 1. à n. 2. Jordanus à n. 8. Pirrhing ad hanc Rubric. n. 8.

Criminale iudicium ulterius aliud 16. Capitale est & aliud non Capitale: quorum illò de Capitali, istò de non Capitali crimine agitur ad publicam vindictam. Capitale autem crimen dicitur, ex quo reo irroganda est pœna Capitalis: ut non solum mors naturalis est, sed etiam libertatis & civitatis amissio; quòd quis vel efficiatur servus pœnæ, ut cum damnatur in metallum, vel deportatione in insulam & aquæ atque ignis interdictione plectatur. Non Capitale autem crimen est, ex quo reus, salvo capite, seu vita, libertate & civitate retenta, circa bona ex-

istimatio-

istimationemque punitur, aut aliquam corporis coercionem sustinet, l. §. *Publicorum* 2. ff. *de Publ. judic. l. Rei* 2. §. l. *Capitalium* 28. pr. §. ff. *de Panis*. Quantumvis enim capitalis omnis causa existimationis videri possit; quod fama & vita aliquo modo æquiparentur, l. *Isti quidem* 8. §. 2. ff. *Quod metus causa gest. l. Justa* 9. pr. ff. *de Manumiss. vind. §. l. Eorum* 4. ibi, *Quibus cujuquam salus aut existimatio ladetur*, C. *de Malef. & Mathemat.* propriè tamen Capitalis appellatione mortis duntaxat vel amissionis libertatis & civitatis pœnæ intelliguntur, l. *Licet* 103. ff. *de V. S.* ut ad eodè rectè Cicero, *Judicia Privata*, quæ infamiam damnato irrogant, *Non capitis*, sed *Penè capitis* esse dixerit, *Orat. pro Roscio Comedo*, cit. Maranta p. 4. dist. 2. à num. 1. & Ant. Matth. *de Crimin. Proleg. cap. 4. n. 5.*

17. Idem Criminale Judicium rursus aliud Publicum, aliud Privatum vocatur, prout eò agitur de crimine Publico sive tali, quod accusare cuius de populo est permittum, §. 1. *Instit. de Publ. jud. §. l. Quamvis* 30. pr. C. *ad L. Jul. de Adult.* vel de Privato sive tali crimine, quod accusandi jus non cuius è populo, sed iis duntaxat competit, ad quos ea res vel injuria pertinet, l. 1. §. ff. *de Privat. delict.* Quæ autem delicta Publica aut Privata sint, *Lib. 5. tit. 1. num. 25. & 26.* dicitur.

18. Demum Judicium aliud Simplex est & aliud Duplex: in quorum priori plerumque, Actoris vicem litigantium pars duntaxat una, & altera Rei: in posteriori autem, ut in *Divisorio Familia bertiscunde*, *Communi dividendo* & *Finium regundorum* judiciis litigantium pars utraque Actoris & Rei vicem subit, l. *In tribus* 13. ff. *hac Rubr.* licet ratione ordinis judicii, oblationis libelli, o-

neris probandi &c. is, qui prior provocavit, Actor, & qui ab eo antè provocatus ad judicium venit, Reus habeatur: & cum ambo simul provocant, res dirimi forte & fortunæ committi solet, l. *Sed cum ambo* 14. ff. *Rubr. cit.* ut in l. *In tribus* cit. Petrus notant *Barbosa. 65.* & *Bruneman. n. 2.* ubi cum eodem n. 3. rectè advertit, communi huic & divisorio judicio locum solummodo esse, quando, quod res sit communis, partes concordantes sunt, & agunt ad ejus divisionem cum, qui non possidet rem communem, eò, qui rem possidet, eam esse communem, inficiante, ad judicium divisorium ineptè provocet, l. 1. ff. *Communi divid.* sed priùs agendum ac probandum ei sit, rem esse communem: eoque probatò, divisorio judicio partem, quam in re communi habet, sibi adjudicari petere debeat. Hujusmodi duplex judicium etiam est interdictum *Uti possidetis*; nam & in hoc, quatenus provocat Actor, & quatenus suam possessionem tuetur, Reus uterque est, *Menoch. Retinenda remedi.* 1. n. 44. licet ad excludendam confusionem, qui prior provocavit, Actor, & Reus habeatur, qui priùs provocatus judicium subit.

Porrò propriè dictum judicium 19. quodcumque principaliter constituunt tres personæ, scilicet ipse Judex & duo litigantes, Actor & Reus, c. *Forus* 10. V. *In omni*, de V. S. §. l. *Inter* 62. *hac Rubric.* Ex litigantibus Actor dicitur, qui suo nomine actionem proponit & prior ad judicium provocat, l. *In tribus* 13. §. l. *Qui appellat* 29. ff. *ibidem*: qui in Criminali judicio vocatur Accusator, c. 1. c. *Si quis* 2. de *Accusat.* §. l. *Inter* 10. ff. *de Publ. Judic.* Reus à Re, pro qua in judicium petitur, sic dicitur V. *In omni* cit. est, qui ab Actore in jus vocatus, ejus actionem propulsandò, se defendit.

Glossa

Gloss *in c. Forus cit. V. Reas.* Judex de-
mum appellatur, qui publica authorita-
te quasi mediatorem agit inter Actorem
& Reum, eisque jus dicit: *Publica*, in-
quam; cum enim lites authoritate priva-
ta efficaciter, sine infirmorum à potentio-
ribus oppressione & Reipublicæ pertur-
batione, dirimi non possint, publica au-
thoritate constituuntur iudices, qui de
litigantium causis cognoscendò, & juxta
sacrorum canonum legumque præscri-
ptum & locorum consuetudines pronun-
tiandò, itaque jus suum cuique tribuen-
dò, finem litibus imponant, *V. In omni
cit. & pr. Institut. de Offic. Judic.*

20 Neque dictarum personarum ter-
narium minuit; quòd in iudicio Crimi-
nali, cum agitur de crimine notorio, &
per viam inquisitionis specialis ex officio
proceditur, Actoris, *c. Evidentia 9. &
c. Qualiter 24. de Accusat.* & in inqui-
sitione omnino Generali, ad inveniendum
malefactorem instituto, ipsi & Rei eti-
am personæ desiderentur; quia priori
casu Actoris vicem ipsa criminis noto-
rietas, *arg. c. Evidentia cit. & Can. ma-
nifesta, 2. q. 1.* vel præcedens fama, ei-
ve succedanea criminis indicia supple-
nt, *c. Qualiter cit. ibi Si per clamorem & fa-
mam ad aures superiora pervenerit; po-
steriori autem, quamdiu generaliter pro-
ceditur, & de crimine in certam personam
non inquiritur, iudicium verè non datur,
cit. Marant. p. 2. n. 3. & Pirrhing n. 2.
in fine.*

21. Præter principales has intervenire
in iudiciis solent etiam aliæ personæ; quæ
solummodo accessoriæ sunt: vel litigan-
tibus, ut causarum Patroni, & Defenso-
res, Advocati, Procuratores, testes: vel
ipsi iudici, ut Assessores, Consiliarij, eam
in causa cognoscenda & rectè dijudican-
da adjuvantes. *l. Consultari s. ff. de Offic.
assess.* Tabelliones sive Notarii, iudicii

acta conscribentes, *c. Quoniam 11. de Pro-
bat.* Apparitores, Executores, Cursores
sive nuntij & viatores, quibus personarum
citationes, denuntiationes, incar-
cerationes, custodia, aliæque ejusmodi
executiones expediendæ committuntur.

In iudiciis Ecclesiasticis aliquando 22.
interveniunt Auditores, quales dicuntur,
quibus committitur certus aliquis articu-
lus audiendus aut examinandus, *Speculat.
Tit. de Auditore, n. 1.* In Curia Romana
S. Palatii, & in Provinciis Legatorum A-
postolicorum Auditores vocantur, qui
Papæ vel Legati vice causas examinant eò
sine; ut rem omnem ad illos referant, &
secundùm illorum imperium ac benepla-
citur sententias eorum authoritate pro-
mulgent & causas decidunt, *idem n. 3.*
Eadem ferè ratio olim fuisse videtur Ca-
PELLANORUM PAPÆ, qui hodie Rotæ sive
supremi Tribunalis Apostolici Auditores
vocantur: quorum, etsi Rota sive
Tribunal universum Ordinariam, singuli
tamen solummodo Delegatam jurisdic-
tionem habent, ex remissionibus sive com-
missionibus à Decano sibi factis, teste Ve-
terano ejusmodi Auditore, & postea E-
minentil. Card. de Luca *Relat. Curia di-
scursu 32. n. 5.*

ARTICULUS II.

De Actore & Reo.

SUMMARIUM.

23. Agere in vicis nemo,
24. Extra paucos casus, cogitur.
25. Prohibentur autem I. Infans, fu-
riosus &c.
26. II. Servus propriè dictus:
27. III. Ligatus excommunicatione ma-
jori:
28. Quò tamen agente gesta valent,
29. Ei ali-

29. *Ei aliquando Actio:*
 30. *Non etiam Reconventio regulariter est permiffa.*
 31. *IV. Pupillus sine Tutore,*
 32. *V. Et sine Curatore Minor:*
 33. *Pro quibus tamen lata fententia valet.*
 34. *In caufis fpiritualibus Minor:*
 35. *Non etiam impubes sine Curatore ad litem agit.*
 36. *VI. Filius familias sine confenfu Patris:*
 37. *Qui tamen ei faepe neceffarius non est.*
 38. *VII. Mulier quoque in caufis Criminalibus.*
 39. *In Civilibus ipfa agere non cogitur, nec prohibetur:*
 40. *Aliquando tamen volens non admittitur,*
 41. *Et invita in iudicium trahitur,*
 42. *VIII. Religiofus sine confenfu Pralati:*
 43. *Variis caufibus exceptis.*
 44. *Capitulum non agit sine Pralato:*
 45. *Sed ifte sine Capitulo:*
 46. *Cujus tamen confilium Pralato valde utile:*
 47. *Aliquando confenfus etiam neceffarius est.*
 48. *Pro rebus Monafterii agit etiam Abbatiffa.*
 49. *Speciali tamen Jure ejus:*
 50. *Et aliquando etiam Praepofitorum Regularium potestas libera non est.*
 51. *Regulariter pro Parochia Parochus &c.*
 52. *Et pro Hospitali ejus Rector agit:*
 53. *Quorum tamen potestas ferè multùm est reftricta.*
 54. *Aliorem & Reum, ut per fe compareant, fupremus:*
 55. *Non etiam inferiores iudices cogere poffunt:*

56. *Nonnullis caufibus exceptis.*
 57. *Ad factum pertinentia de Jure procuratores,*
 58. *Vel Actor & Reus per feipfos proponunt,*
 59. *Non per advocatos:*
 60. *Variis tamen caufibus etiam per hos poffunt.*

Regula est, agere in Civilibus, 23. & in Criminalibus accusare, invitum neminem compelli, *l. Unica, C. Ut nemo invit. ag. vel accus. cog.* quantumvis in reum etiam invitum iudicium reddatur, *l. Inter 83. §. 1. ff. de V. O. &c.* qui agere coepit, ut eadem, quam semel ingressus est, viâ procedat, & actionem prosequatur, cogi possit, *Auct. Qui semel C. Quomodo & quando iudex:* præter quem casum A dicta Regula excipiuntur Inprie- 24. mis, & ratione officii pro pupillis & adolescentibus agere compelluntur tutores & curatores: nisi tutelæ iudiciò damnari velint, *l. Nomina 2. C. arbitr. tut.* Deinde, qui aliquem de jure vel de facto aliquo, propter quod contra ipsum agere velit, diffamavit, ad diffamati instantiam ad agendum, intra certum terminum compelli potest: nisi sibi silentium velit imponi, *l. Diffamari 5. C. de Ingenuis;* quod, qui alterum diffamat, ad iudicium tacitè se adstringat, *Gail Lib. 1. observat. 9. n. 4.* Eodem modò ex justa v.g. abitis causa creditores monere quis potest; ut, si ab eo sibi debitum præterant, intra certum tempus moneant, *Gomez Lib. 3. variar. cap. 1. n. 3.* & Studiosi ab Academiis discessuri designare & publico programme denuntiare possunt certum temporis spatium, intra quod ratione debiti conveniantur, *Bruneman, in l. Unic. cit. n. 8.* Demum hæredes, adversus eum, à quo defunctus necatus est, agere tenentur: nisi hæreditatem

ditatem sibi, ut indignis, velint auferri, *c. 1. C. de His, quibus ut indign.* Alios etiam, quibus ad agendum quis cogitur, recenset Glossa in *L. Unic. cit.*

25. Ut autem Judicium semel susceptum sit legitimum, litigantium Actoris & Rei personas ab eo Jure non removeri, est necesse.

Removentur autem, & in judicio stare Jure varii prohibentur: sicut sunt Primò, infantes, furiosi, amentes, surdi & muti, uti etiam prodigus: pro quibus tamen, agendò eosve defendendò, judicium suscipiunt tutores aut curatores, *l. 1. §. 2. in fine, ff. de Administr. Tut. l. 1. C. de Curat. furiosi & arg. l. His qui 12. §. fin. ff. de Tutor & Curat.*

26. Secundò, Servus propriè dictus in causa pecuniaria, *l. Servus 6. C. hanc Rubric.* quia quoad actus Civiles pro mortuo habetur, *l. Quod attinet 32. ff. de R. J.* In causis Criminalibus quandoque propter eriminis atrocitatem, servi quoque audiuntur, *l. Vix certis 53. ff. hanc Rubric.* Dixi etiam Propriè; quia impropriè dicti servi, ut sunt coloni fundo colendo adscripti & Originarii, apud nos *Die Leibaig* ne *Hauren* in judicio standi personam legitimam habent, Bruneman in *l. cit. num. 6.*

27. Tertio Hæreticus, *c. Vergenti 10. de Heret.* & ceteri excommunicati majori excommunicatione; *c. A nobis 2. c. Exceptionem 12. de Except. & c. Intelleximus 7. hinc*, ubi censura hanc irretitus in judicio solummodo ut Reus, non etiam ut Actor stare permittitur: ejus tamen textus decisionem difficilem reddit ratio non contemnenda partim; quòd, in judicio stare etiam non posse, videatur ut Reus; quia, sicut in Divinis, sic etiam in humanis ac politicis ceteris cum fidelibus communicare prohibetur, *can. Sicut Apostoli 16. Sc. 11. q. 3.* Partim

verò; quòd, si ut Reus, in eo stare etiam posse videatur ut Actor, cum; quòd per procuratorem in judicio agendò cum fidei non magis communicet, quàm Reus per illum respondendò: tum verò; quia aliàs, eò in judicio litigante, acta forent nulla, *arg. c. 1. de Rescript. in 6. & c. Non dubium 5. C. de LL.* sicut irrita & nulla est sententia & cetera acta judicis excommunicati vitandi, *c. Ad probandum 24. de Sent. & Re judicat.*

Sed omninò inhærendum est decisioni *c. Intelleximus cit.* ac proinde regulariter ejusmodi excommunicato in judicio, tam Seculari quàm Ecclesiastico, per se vel per procuratorem agere volentis, reus opponere exceptionem excommunicationis, vel à giudice ex officio repelli potest, *c. Decernimus 8. de Sentent. excomm. in 6.* Ratio est; quia ex una, excommunicatus, etiamsi denunciatus non sit, semper, quantum in se est, alios vitare tenetur; cum nullus ei favor concessus sit, *Extravag. quæ incipit Adevitanda.* à Martino. V. edita in Concilio Constantiensis; & propterea repelli ab agendo valeat; imò, si vitandus sit, omnino debeat, *c. Exceptionem & c. Decernimus cit.* Ex altera verò parte, à sua excommunicatione & contumacia commodum reportare non debet: quòd tamen eveniret, si propter debitum vel delictum in judicium vocatus non teneretur respondere; ideòque saltem ut reus litigare in judicio potest, & per procuratorem tenetur, *c. Intelleximus cit.* ut ibi cum Panormit. *n. 3.* notant Laiman *n. 4.* & Barbosa *n. 19.*

Contra decisionem hanc allata non speciosa magis primò occurru, quàm levia sunt, si accuratè ponderentur: & ad prius quidem responso patet ex dictis. Non magis urget alterum partim; quia, licet reus in judicio stare per procuratorem valeat; imò, si causa ardua non sit & procuratorem

curatorem habere sine notabili incommodo possit, etiam debeat, ut in *c. Intelleximus cit.* notant Immola *n. 2.* & Decius *n. 7.* id tamen actori permillum non est; quod, agendò per procuratorem, agere censetur per se ipsum, juxta *Reg. Qui facit, 72. in 6.* præsertim in iudicio, in quo eadem conditio procuratoris & domini censetur, Suarez *de Censur. disp. 16. f. 3. à n. 2.* & Barbosa *in c. cit. n. 3.*

28. Partim; quia actus ab excommunicato non repulso valor apertè adstruitur, *c. 1. de Except. in 6.* Neque id mirum videri debet; cum multa prohibeantur, quæ tamen facta tenent, *c. Ad Apostolicam 16. de Regular.* Neque paritas est cum iudice; quia, hunc excommunicatum ad sententiæ valorem maximè necessaria jurisdictione, ejusve actuali & valido usu privatum, patet, *ex c. Ad probandum cit. c. 1. de Officio Vicar. in 6.*

Dixi, *Regulariter*, Inprimis; quia excommunicatus in iudicio stare tantum potest, ut reus necessarius, hoc est, per specialem vel generalem citationem vocatus; non etiam, ut reus voluntarius, & qui non citatus pro suo commodo ad iudicium venit; quia in hac materia actor & reus voluntarius æquiparantur, *29. cit. Laiman n. 4. & Barbosa n. 28.* Dein; quia in iudicio stare etiam ut Actor potest Primò; cum agit in causa suæ excommunicationis, *arg. c. 1. de Rescript. in 6.* Secundò, quoties agitur de ipsius animæ periculo; ad hoc enim evitandum eum, si non ex jure sibi competente, saltem ex officio iudicis admittendum, *moment cit. Decius n. 48. & Barbosa n. 10.* Tertio, quando periculum est in mora, v.g. si ipse debitor sit fugitivus; hoc enim casu non omnino voluntariè agit, Felinus *in c. Cum inter 5. de Except. in 6.* Quarto; cum impeditur agere sibi permilla, v.g. ire Romam ad impetrandum

rescriptum Apostolicum super appellati-
one; tali enim casu agere potest contra
impedientes, Panormit. *in c. Cum inter
cit. n. 17.* Unde

Dubium oritur, an excommunica-
tus possit actorem reconvenire. Ratio
dubitandi desumitur à paritate appella-
tionis; quàm interponere & prosequi
non prohibetur, Glossa *fin. in c. Intelleximus cit.* Sed meritò actoris reconven-
tio in alia causa reo excommunicato ne-
gatur, *c. Inter cit. in fine* & ab ipsamet
Glossa *cit.* In alia, inquam, causa; quia
in eo, quod causam in iudicium dedu-
ctam sublevat, v.g. actorem oppositâ ex-
communicationis exceptione repellendò,
vel ei, solutionem petenti, opponendò
cautionem de solutione ab eo sibi lace-
ratam, eum reconvenire potest; cum sic
reconveniendò se potius defendat, quàm
agat. Ratio resolutionis est; quia re-
conventio est reciproca petitio, *c. Signi-
ficantibus 2. de Muris petit.* ideòque in
nova causa reconveniendò voluntarius a-
ctor evadit. Neque refert; quòd valeat
appellare; quia appellatio est quædam
sui defensio & Juris præsidium, quò gra-
vamen removetur, *c. Cum speciali 61. §.
Porro de Appellat.* Cum ergo defensio
Juris naturalis, & excommunicato eti-
am permilla sit, appellatio ei neganda non
est, per expressum *text. cap. Significa-
vit 11. de Except.*

Quartò, à iudicio removetur Pu-
pillus sine autoritate tutoris, *l. 1. C.
Qui legit. per son.* Isto verò authore con-
venire & conveniri pupillus, vel pro eo
tutor potest, *l. 1. l. In rebus 2. C. ibid. §.
l. 1. §. 2. ff. de Administr. tut.*

Quintò, minor viginti quinque an-
nis, sine autoritate curatoris in Cri-
minalibus, *l. Clarum 4. C. de Autb. prest.*
& in Civilibus etiam causis, Gaill. *Lib. 2.
Observat. 108. n. 1.* Nisi impletis vi-
ginti an-

ginti annis impetraverit veniam ætatis, *l. Omnes 2. C. de Hæ, qui ven. atat.* Vel intentaverit Possessorium possessionis retinendæ vel recuperandæ, *l. fin. C. Qui legit. poss. ubi Glossa V. Per quamcumque,* vel habeat curatorem, vel generalem vel specialem ad litem, *l. Adversus 2. C. de Adm. instr. tut.* qui ad hanc ei etiam invito dari potest, §. *Item inviti 2. Instit. de Curat.* aliàs contra ipsum, & multò magis contra pupillum indefensum lata sententia, ipso Jure nulla foret, *l. Acta 44. & l. Contra 54. pr. ff. de Re Judic.* et si pro ipsis lata Jure subsistat, *l. Non eo minus 14. C. de Procurat.* quâ hujus discriminis ea ratio redditur; quia *Minoribus atas in damnis subvenire, non in rebus propter gestis obesse consuevit;* ne quod ipsorum favore constitutum est, in odium convertatur, & ad eorum læsionem inventum videatur, contra *l. Quod favore 6. C. de LL. & Reg. Quod ob gratiam 61. in 6.*

33+ Jure autem Canonico, hac in re à Legalibus sanctionibus divertente, prodita est distinctio inter causas; & licet, cum hæc Prophana, & de rebus merè temporalibus controversa est, sine curatore agere vel respondere viginti quinque annis minor in judicio per se vel procuratorem nequeat; in causis tamen Spiritualibus & ab his dependentibus v.g. in matrimonialibus, beneficialibus, decimilibus, juris Patronatûs, litigare & ad litem procuratorem constituere perinde, ut qui ætatem illam exceßerunt, etiam ipse potest, si pubes, hoc est, si mas decimum quartum & puella duodecimum ætatis annum implevit, ex Constitutione Bonifacii VIII. *c. Si annum 3. in 6. relata;* quia Jus hoc ipsò; quòd minores, pubertatem adeptos, ad matrimonia, beneficia & certa spiritualia obtinenda & administranda reddiderit habiles, à judi-

cio super iisdem, per se vel per procuratores, subeundo eos censuit non removendos, *Franc. inc. cit. n. 6. & Gemin. n. 4.*

Neque hinc inferes etiam impubere, quando cum eo ad beneficium Ecclesiasticum à Papa dispensatur, super eo & juribus annexis per se litigare, aut ad agendum vel defendendum procuratorem constituere, liberè posse, cum; quia dicta ratio solummodo procedit de personis, ad spiritualia habitatis à Jure: tum verò; quia dispensatio, cum sit interpretationis strictæ, à beneficii titulo ad liberam ejus administrationem, ut super eo etiam judicium subire valeat, extensionem non admittit, ut *in c. cit.* notant *Franc. n. 2. & Anchoranus n. 4.* & desumitur ex ejus §. *Si verò,* ubi impuberi in beneficiali vel alia spirituali causa litigaturo curatorem ad litem à judice Ecclesiastico deputandum, habetur.

Sextò, Filiusfamilias in propria causa sine consensu patris, saltem generali, agere, seque defendere in judicio non potest, *l. Si annum cit. §. fin. & l. fin. C. de Bonis, qua liber.* ibi, *Ne judicium sine patris consensu consistere videatur.* Necessarius autem illi consensus patris est, non tam ob aliquod istius præjudicium, quàm ob judicii solemnitatem, quæ non patitur filiumfamilias sine parentis consensu in judicio audire, *Speculat. Tit. de Auctore, §. 1. n. 22. & Petr. Barbosa in l. Solutio 2. §. fin. ff. Solut. Matrim. n. 2.*

Verùm, et si hoc de ejusmodi filio, etiam viginti quinque annis majore, regulariter verum, perpetuum tamen nequaquam est; cum non desint casus, quibus sine patris consensu agere filiusfamilias permittitur: & Imprimis quidem, si pubes sit, in causis spiritualibus & ab his dependentibus; in his enim, sicut minor sine curatore, sic & ipse per se, vel per procuratorem judicium subire, consensu patris

patris non requisito vel expectato, potest §. *fin. cit.* Ratio est; quia ad bona & res spirituales & cum his connexas patria potestas se non extendit, *cit.* Speculat. n. 3. & Laiman in c. *fin. cit. n. 5.* Dein, si viginti quinque annis maior sit, filiusfamilias alieno, puta, tutorio, curatorio, procuratorio nomine agere & respondere in iudicio sine eodem consensu valet, *pr. Instit. Qui testament. tut. juxta l. Quasitum 16. ff. de In jus voc. C. c. Qui generaliter 5. §. Nedum de Procurat. in 6.* Demum, suo etiam nomine convenire & conveniri in iudicio potest super bonis castrensibus vel quali, l. *Miles 4. §. 1. ff. de Castrensi peculio*; quia eorum plenissimam administrationem habet, & patrisfamilias instar reputatur, l. 1 §. *fin. C. l. usque 2. ff. de S. C. Macedonian.* & super aliis etiam rebus merè temporalibus, quando pater absens non reliquit procuratorem, vel praesens rebus propriis propter senium, amentiam &c. superesse non potest, Speculat. *cit. n. 22.* & aliis casibus, quos in c. *Si annum cit. §. fin.* cum Glossa *fin.* refert Francus §. *fin. cit. n. 5.*

38. Septimo, agere sive accusare in Criminalibus nequeunt mulieres; propter sexus verecundiam & fragilitatem: nisi certis ex causis, v.g. ut suam aut propinquorum suorum prosequantur injuriam, l. *Qui accusare 8. ff. de Accusat. C. l. De crimine 12. C. de His, qui accusare:* vel publica utilitas id exoptat, l. *Mulierem 13. ff. de Accusat.* quâ de re sermo redibit Lib. 5. Tit. 1. n. 28.

39. In causis autem Civilibus, sicut invitæ personaliter ad iudicium trahi non permittuntur, c. *Mulieres pr. 2. in 6. C. l. Ad personas 15. ff. de Jurejurando*; quod non conveniat, eas vagari & virorum cæcibus immisceri: ita agere & respondere, si velint, non prohibentur, argumentò ductò à contrario c. *cit.* Glossa *ibi, V. Invi-*

tas; quia c. *cit.* sibi indultò privilegiò uti non coguntur, Francus in c. *cit. n. 1.*

Utraque tamen hujus Assertionis pars 40. perpetua non est; cum non desiderentur casus, quibus in iudicio personaliter comparere volentes non permittuntur, aut invitæ compelluntur; quia in primis Moniales, sive Religionem professæ mulieres, ut in iudicio testimonii ferendi aut alia ex causa compareant, extra clausuram & Monasterii septa egredi prohibentur c. *cit. §. Sed cum, V. Caterum*, ubi contra hanc prohibitionem attentata diserte omnia in irritum revocantur. Deinde, 41. aliæ mulieres etiam invitæ in iudicium trahi possunt, quando earum personalem praesentiam exigit necessitas Juris, v.g. ut atrocis aut gravissimi criminis perpetrati poenas luant; cum, licet ob debita merè Civilia conventæ, aut etiam criminis non valde gravis delatæ personaliter iudicium aut carcerem subire non cogantur, *Auth. Hodie, C. de Custodia Reor.* desumpta ex *Novella 134. cap. 9.* sed defensio suscipienda à viris, & executio in earum bonis facienda sit, Menoch. *de Arbitr. Lib. 1. q. 88. n. 10. Farinacius Prax. Criminal. q. 27. n. 42.* & Bruneman in *Auth. cit. n. 2.* atrociorum tamen criminum accusatæ etiam ipsæ, aliquando in Monasterio, vel privata domo sub alicujus honestæ foeminae custodia detineri, vel in carcerem publicum detrudi pro criminum & personarum qualitate consueverunt, secundùm *cit.* Menoch. n. 21. & Farinacium n. 52. qui tamen hac in re diferimen statuunt inter foeminas Nobiles, aliàsve honestas, & viles, praesertim inhonestæ, aut luxuriosè viventes; cum, licet ad personalem apprehensionem & custodiam illarum non facilè, & sine magna circumspessione deveniendum sit: istæ tamen ad iudicium personaliter vocari: & si criminum reæ sint, custodiâ, seorsim tamen à

men à viris detineri, & pro debito etiam Civili, saltem ex delicto descendente, condemnata, si solvendo non sint, incarcerari non prohibeantur; quod privilegia Nobilibus & honestis mulieribus indulta, ad viles & inhonestè viventes extendi nec tribunalium praxis, nec Jus permittat, *arg. c. Quoniam 3. de Test. & attest. Francus in c. Mulieres cit. n. 1. & Pirrhing ad hanc Rubric. n. 21.*

42. Octavò demum, Religiosus sine consensu Prælati, etiam ratione spoli, aut injuriæ sibi illatæ, vel contractis etiam in sæculo celebratis, neque convenire, neque conveniri in judicio per se aut per procuratorem potest, *Navarrus Comment. 2. de Regular. n. 64. Sanchez Lib. 6. Moral. cap. 12. n. 1. & Laiman Lib. 4. tract. 5. cap. 11. pr.* omnia ab eo sine Prælati consensu acta pro irritis habentes. Ratio est; quia, cum omnia sua bona, jura & actiones in Monasterium transfulerit, pro eo agere & respondere ad hoc pertinet, non ad ipsum; cum ipse per professionem mundo sit mortuus, *can. Placuit, 16. q. 1. & l. De nobis 56. C. de Episc. & Cleric. & non amplius sit sui juris, sed æquiparetur servo: qui in judicio stare non valet, l. Servus 6. C. hanc Rubr. aut saltem filiofamilias: qui regulariter judicio contendere sine consensu patris non potest, l. fin. C. de Bonis, qua liber, & c. Si annum cit. §. fin.*

43. Ab hac tamen Regulari doctrinâ excipiuntur varii casus, quibus Religiosus agere & respondere in judicio per se aut procuratorem potest. Primò quidem, si obtineat beneficium Ecclesiasticum, annexam habens aliquam administrationem, cum; quod respectu ejus sui juris reputetur: tum verò; quòd, qui administrationi præficatur, super ejus juribus agere possit, quantumvis Obedientiarius sit: quod Regularis dogmatis instar tradit *Panormit. in c. Cum deputati 16. v. 1.*

& *cit. Speculat. n. 49.* Secundò, cum licentia sui Prælati in causa sui Monasterii, *can. Monachi, 16. q. 1.* Tertiò, cum studiorum aut aliorum negotiorum causâ à Monasterio procul abest; tali enim casu, si spoli, vel injuriæ illatæ, aut alterius causæ necessitas exigat, agere valet ex licentia Prælati præsumpta, *cit. Navarrus n. 65. & Sanchez n. 14.* Quartò, in causa suæ electionis ad Prælaturam, professionis, alimentorum, aliorumque jurium, ex ea competentium, ejectionis &c. *cit. Navarrus n. 64. & Sanchez n. 16.* Quintò, cum proprius Prælatus, v.g. tanquam dilapidator est accusandus, *c. Ex parte 1. de Accusat. ad quam Rubr. n. 34.* hac de re sermo redibit. Sextò, ratione delicti, non Monasterium, sed Religiosus delinquens est conveniendus; quia de delicto monachi Religio, vel Monasterium non tenetur, *c. Quia 2. de Testament. & Reg. Delictum 76. n. 6.* Quibus casibus judicium subeunti Religioso, si peculium à Prælato concessum non habeat, necessarias expensas, ne his deficientibus, indefensus maneat, à Monasterio suppeditandas, *in c. Ex parte cit. cum Glossa fin. tradit Panormit. n. 9. Felinus n. 4. & Sanchez cap. cit. à n. 20.*

Dubium hòc locò est, cujus de Jure sit, Monasterii & Ecclesiæ nomine in judicio agere & respondere. Et, Prælati quidem id esse, patet ex *can. Nullam, 18. q. 2. & c. Edoceri 21. de Rescript.*

An autem id sine Conventûs vel Capituli consensu, saltem quoad bona & jura communia, Prælatus possit, ambiguum reddit *Glossa in c. cit. V. Debeant, asserens, sine hujusmodi consensu Prælatum in judicio nec convenire nec conveniri posse; idq; suadere videtur paritas cum Conventu sive Capitulo: à quo in causis, ad ipsum & Prælatum simul pertinentibus, actionem aut defensionem judicialem suscipi sine*

sine assensu & auctoritate Prælati non posse, *c. causam 9.* est decisum. Ratio ulterior est; quia Prælati Monasterii & Ecclesiæ suæ res immobiles & mobiles pretiosas alienare nequit sine consensu Capituli, *can. Sine exceptione, 12. q. 2. c. 1. & c. Continebatur 2. de his, que à Prælat.* Is autem, qui rem prohibetur alienare, eam in iudicio deducere non potest, ut Regule generalis instar traditur, & desumitur ex *l. Ait Prator 7. ff. de iure deliberandi,* cuius §. 2. *Labeo, Absurdum,* inquit, *est ei, cui alienatio interdicitur, actiones exercere.*

45. Sed melius, super eiusmodi bonis & iuribus communibus in iudicio agere & respondere, si ardui & magni momenti causa non sit, Prælatum sine Conventus vel Capituli sui consensu posse, *in c. Edoceri cit.* defendunt Panormit. *n. 6. Felin. n. 2. Barbosa n. 2. Gonzalez n. 2.* & alii præsertim Interpp. passim id colligentes ex *c. Cum olim 17. de Restit. Spoliat. & c. Auditus 15. de Prescript.* Rationem reddunt; quia Prælati habet liberam & generalem administrationem rerum communium suæ Ecclesiæ vel Monasterii, *can. & c. cist. c. Fratritatem 2. de Donat. c. Monachi 2. & c. de Statu Monach.* cuiusmodi administrationem à Jure obtinentes in iudicio agere & respondere possunt, ut patet in tutore, qui pro bonis pupilli, *l. 1. §. 2. & l. Si tutor 2. ff. de Administrat. Tut. & in patre, qui pro bonis adventitijs filii familias agere & respondere in iudicio possunt, l. 1. V. Parentes. C. de Bonis maternis;* quibus, sicut honorabiliorem, sic etiam ampliore potestatem in Ecclesiæ vel Monasterii sui rebus Prælati habet, ut cum Glossa observat Panormit. *cit. n. 16.*

Quare hac in re lata disparitas est inter Prælatum & Conventum seu Capitulum; quia rerum ipsis communium libera administratio, cui agendi jus conjun-

ctum est, penes illum, non penes Conventum residet, Prælati non vacante; cum ejus caput sit Prælati, cui Capitulares tanquam membra subjiciuntur, *can. Scire debet 7. q. 1. c. Novit 4. de his, que à Prælat. & c. Requisivisti 15. de Testament. Felin. l. cit. n. 3.*

Neque aliud in contrarium allata ratio &, in qua hæc fundatur, Regula persuadet; quia in primis non desunt, qui apud Laiman *in c. Edoceri cit. n. 10.* existiment, *l. Ait Prator cit. §. 2.* ex quo Regula illa desumitur, contineri casum specialem: quò hæres, dum de adeunda hereditate in deliberatione versatur, ex ea, sicut alienare, sic & in iudicium aliquid deducere non potest; cum, hereditate nondum aditâ, rerum nec dominium habeat, nec à lege concessam administrationem. Deinde; quia, licet aliis quoque casibus locum habeat, tamen non procedit in iis personis, quæ non propriâ, sed alienâ, ut Prælati Ecclesiæ, vel Monasterii nomine in iudicio agunt, Panormit. *cit. n. 6.* Demum; quia, si ejus veritas esset universalis, Prælati, qui sine consensu Apostolico vi proprii juramenti alienare non potest, *Extravag. Ambrosius, inter communes, de Rebus Eccles. alienand.* sine ejusmodi consensu agere vel respondere in iudicio non possent: uti etiam pater & tutor; quia ille bona adventitia filii, iste pupilli res plerasque alienare non potest, contra *ll. cit.* textus.

Et si verò agendi & respondendi libera potestas de Jure competat Prælati, tutius tamen & propter auctoritatem in contrarium allatâ etiam consultum est; ut ad alicujus momenti negotia expedienda & super Ecclesiæ, vel Monasterii rebus ac iuribus exortas lites in iudicio prosequendas, consensus, vel saltem consilium Capituli adhibeatur, ut præter alios notat Laiman *in c. Edoceri cit. n. 10.*

Reclè

47. Rectè etiam iste aliique Interpp. ac DD. excipiunt Inprimis casum, quò ardua & magni momenti causa, vg. de Ecclesià, vel Monasterii subiectione, ejus dignitatis diminutione, limitum restrictione, in judicio est pertractanda; super tali enim re & jure Prælato actionem, aut defensionem suscipere volenti, Capitulari consensu opus est, ex communi doctrina omnium, teste Felino *cit. n. 3. V. Prima.* Deinde casum, quò Capitulum vel Conventus ageret pro recuperatione rerum Ecclesià, vel Monasterii malè alienatarum, præsertim si eam negligeret Prælatus: ut etiam, quò lis esset super rebus, à Prælaturæ bonis omnino separatis & Capitulo vel Conventui specialiter attributis, etiam quoad administrationem; utroque enim hòc casu agere Capitulum sine Prælati consensu potest, *cit. Panormit. n. 6. & 7.* nisi causa esset ardua; hæc enim, etiam cum de bonis separatis agitur, neque à Capitulo sine Prælato, neque ab isto sine illo expediri valet, secundum Regulam, ab eodem Panormit. traditam in *Clement. 2. de Reb. Eccles. alienand.* & receptam à Felino *l. cit.*
48. Abbatibus, aliisque Religiosorum Prælatis, quoad actiones judiciales, æquiparantur Abbatissæ, aliæque fœminæ Monialibus præpositæ; ut super Monasteriorum suorum rebus & juribus per constitutos procuratores agere & respondere in judicio de Jure etiam ipsæ possint, Glossa in *c. Continebatur cit. n. 4.* Navarrus *Comment. 3. de Regular. n. 4.* Tamburinus *de Jure Abbatiss. disp. 32. q. 13. n. 2.* & Donatus *Tom. 4. Prax. Regul. Tract. 8. q. 16. De Jure*, inquam; quia illarum autoritas & administrandi potestas à specialibus Ordinum Regulis & consuetudine multum est arctata: & hodie passim, non tantum à Conventus sui, Monialium consensu, sed à superioribus

suorum Ordinum Prælatis & dioecesium Ordinariis in plerisque alicujus momenti negotiis pendent, ut Tambur. *q. cit. n. 3.* observat.

Eòdem modò & jure speciali in Monasteriis virorum rerum communium administratio & super iis agendi facultas non ita libera, sed restricta aliquando est Prælatis, aliisque illorum Præpositis, præsertim in Religionibus Mendicantium: in quibus Locales superiores vg. Priores Conventuales, Rectores, Guardiani à Præpositis Provincialibus: isti verò ab uno totius Ordinis Generali, tanquam à capite, & sicut quoad jurisdictionem, potestatemque in sibi subditos Regulares exercendam, sic etiam quoad Ecclesiarum, Monasteriorum & Collegiorum, rerumque & jurium ad ea pertinentium administrationem pendent. Quanta autem huiusmodi subordinatorum, tam Provincialium, quam Localium, superiorum cuiusque potestas sit, non tam ex communi, quam ex speciali Jure, sive Religionis cuiusque constitutionibus, privilegiis & receptis consuetudinibus est defumendum. Et quidem in Societate JESU, cuius subordinati superiores à supremo sive Præposito Generali plurimum dependent, quanta ea sit, explicat Suarez *Tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 5.* ubi, *Ad cognoscendam*, inquit, *uniuscuiusque Prælati facultatem, utendum potius est affirmativâ, quam negativâ Regulâ, id est, Id unumquemque posse, quod ei concessum est: non verò, quod sibi non est prohibitum.*

Dubium hæc est, an Episcopi, aut alii Prælati litigare in judicio possint super rebus & iuribus Ecclesiarum Parochialium, sibi subiectarum, vel Monasterio suo per unionem incorporatarum. Ratio dubitandi est; quòd agere sit eius, qui administrat, *c. Edoceri. cit.* eiusmodi autem Ecclesia-

Ecclesiarum administrationem de Iure habeat proprius Parochus, aut Vicarius perpetuus, in earum aliqua canonicè institutus. Quæ ratio licet omninò persuadeat, eiusmodi Ecclesiæ defensionem in iudicio Vicario, eius administrationem habenti: non Prælato v.g. Monasterii, cui ea est unita: & Parocho potius competere, quàm Episcopo, cuius Iurisdictioni est subiecta: hic tamen eius in iudicio defensionem fuscipere Iure non prohibetur, non tantùm, cùm Parochus sive Rector immediatus eam negligit, vel insufficientis est: sed aliis quoque casibus, ut ex *c. fin. de Success. ab intest.* desumit Innocentius; *ibi* asserens, Episcopum pro quolibet Collegio vel Ecclesia sibi subdita agere posse; quòd sit ordinarius Pastor omnium totius diocesis Parochorum & Ecclesiarum: & omnes dioecesani, etiam ipsius sint parochiani, *c. fin. de Sepult.* ubi Panormit, *Nor. 1.* Multò magis eiusmodi Ecclesiarum res & iura in iudicio tueri Episcopus & alius Prælatus potest, si causa æquè ipsum tangat, quàm Parochum aut Vicarium perpetuum; quòd illius rei & iuris litigiosi proventuum partem aliquam percipiat ipse Episcopus vel Prælatus, cuius Monasterio vel dignitati Ecclesia est unita.

52. Parochis similem rerum administrationem, & super iis actionem defensionemque in iudicio obtinere Rectores Hospitalium aliorumque piorum locorum, Episcopali autoritate erectorum, supponi videtur, *Clement. Quia contingit 2. pr. de Religios. domibus.* Quamvis istorum atque illorum etiam potestas hodie
53. non sit adeò libera & absoluta, multùmque pendeat ab Episcopis: & in multis locis à Principibus & aliis Magistratibus Sæcularibus. Imò multarum Parochiarum res temporales in pluribus dioecesibus, Germaniæ præsertim nostræ, adm-

nistrantur per Seculares, vulgò die *Rtröchen* Pröbst / Kirchen oder Dettigen Pfleger / ut constat ex *Recessu Concordatorum*, inter Serenissimos ac Potentissimos Principes Baviaræ nostræ ex una, & Reverendissimos ac Celsissimos DD. Ordinarios ex altera parte, initorum 1583 *Art. 1. §. Damit aber: & de rebus ad Parochiales & similes Ecclesias pertinentibus contra-ctus cum Ecclesiastici & Secularis Magistratibus consensu celebrentur, ut eorundem Concordat. Art. 5. ibi, In den contra-cten habetur.*

Dubium est, an actor & reus cogi possint, ut personaliter in iudicio compareant. Posse in causa Criminali, quando corporis afflictiva, aut relegatione maior poena pro crimine imponenda venit, patet ex dictis *Lib. 1. Tit. 38. à n. 40.* Cùm poenam mitiorem criminis qualitas admittit, ut Criminalem aut Civilem causam ipsi & suscipiant & pertractent, actorem & reum compelli à Principe aliòve Magistratu supremo posse, argumetò à contrariò ductò ex *c. 1. in 6.* notat Glossa *ibi, V. Speciale*, & non est, qui inficietur.

Quare dubio locus tantùm est de iudicibus inferioribus, à quibus, sive ordinarii, sive delegati sint, litigantes principales, scilicet actorem & reum, ut in iudicio personaliter ipsi compareant, cogi regulariter non posse, frequentiori calculò receptum est, & desumi solet ex *c. Quærelam 2. de Procurat. c. 1. cit. l. 1. §. 1. fin. c. de Procurat.* quibus & aliis Juris textibus indultum beneficium, cùm à iudice, illorum conditore inferiore, non sit auferendum, *Reg. Indultum 17. in 6.* in omni citatione, ad personalem præsentiam expressè non adstringente, alternationem, *Ut per se, vel per idoneum procuratorem compareat*, subintelligi, in *c. 1. cit.* notant Francus *n. 3.* & Laiman. *n. 2.*

C

Dictum

56. Dicitur, *Regulariter*; quia variis casibus, ut se ipsi in iudicio sistant, litigantes principales, aut eorum alter, compelli permittuntur: veluti Primò à delegato, cui causa à Principe specialiter commissa est, ut partibus vel earum altera personaliter præsente de ea cognoscat, argumentò à contrario ductò ex *c. 1. cit. Verbis, Qui à sede Apostolica mandatum ad hoc, ut alteram partium coram se personaliter comparere jubeat, non receperit speciale, Glossa ibi V. Speciale & Francus l. cit. Secundò, ad jurandum de dicenda veritate aut calumnia vitanda, c. 1. cit. ad quod tamen juramentum, in animam domini præstandum, procuratorem speciale mandatum habentem admitti, patet ex *c. In pertrahendis 3. de Jurament. calumn. & c. Nullam 3. ibidem in 6. Glossa in c. 1. cit. V. Juramentum. Tertio, cum actoris vel rei personalem præsentiam exigit necessitas Juris, c. 1. cit. quòd statum & veritatem rei, præsertim ea, quæ in facto consistunt, melius perspecta habeat & valeat explicare, *c. Pastoralis 14. & l. fin. cit. Quartò, cum specialiter examinanda est qualitas, v.g. ætatis maturitas, discretio iudicii, aut doctrina personæ, arg. l. Omnes 26. de His, qui ven. atar. Francus in c. 1. cit. n. 2. Quintò, ut in causa criminali ex rei, vehementibus indiciis gravati, vultu ac sermone, constantia, pallore, vel trepitatione veritas faciliùs deprehendatur, Anchoran. in *c. cit. n. 4. & Laiman. n. 4.****

57. Dubium aliud est, an litigantes per alios proponere in iudicio valeant ea, quæ pertinent ad factum. Ratio dubitandi est; quòd, qui alterius defensionem suscipit, in iure interrogatus ex omnibus causis, ex quibus dominus, respondere teneatur, *l. Non solum 39. ff. de Procurat. quod etiam de eo, qui alicujus universitatis nomine iudicium subit, asseritur l. 1. §. 1. in*

fine, ff. Quod cuiusque Univers. nom. ag. Unde ab eo, qui alterius in iudicio suscipit defensionem, proponi quoque oportebit ea, quæ in facto consistunt; cum aliàs non, ut oporteret, plene defenderet auctorem vel reum litigantem, suum principalem; cum enim ex facto oriatur jus, *l. Si ex plagis 52. §. 2. ff. ad L. Aquil. & sæpe facti mutatione minima in circumstantia aliqua totum jus mutari contingat, ab eo, qui alterum est defensor, factum cum ejus causa & circumstantiis omnibus diligentissimè investigari & iudici exponi, necesse erit, si congruens responsum & commodam iudicis sententiam reportare velit, *l. Ut responsum 15. C. de Transact.**

Verùm, licet facti plena cognitio ad clientis sui defensionem necessaria advocato sit, ad eum tamen Iuris potius, quàm facti pertinent allegationes, *l. Eum quem 79. ff. hâc Rubr. & apertius c. Pastoralis 14. quò relatò Apostolicò rescriptò Innocentius III. statuit, Ut principales persona, non per advocatos, sed per seipsas factum proponant: sicut l. Qui servum 20. §. 1. ff. de Interrog. in iure Jac. c. Præsentium 2. de Testib. in 6. &c. est factum Ratio est; quia facti veritas in iudicio petenda & exponenda est ab iis, qui eam melius perspectam habent, *c. Scriptum 40. de Elect. ubi Glossa V. Nati: ea autem, quæ ad se & factum proprium spectant, litigantium personæ principales melius perspecta habent, quàm extranei, & ipse eorum advocatus, c. Ab excommunicato 40. junctâ Glossâ V. De facto suo, de Rescript. cum iste de tali facto, ejus causa & circumstantiis ab ipsis principalib⁹ instruentibus & plene informandus sit, ut in *c. Pastoralis cit. observant. Hostiens. V. Factum, & Joan. Andr. n. 4. Cum ergo iudicem, ut de partium litigantium iure ritè pronuntiet, factum, ex quo earum jus ortò est, ejus-***

eiusque causam & circumstantias plenè cognitas habere, necesse sit, *l. Bonoriti. C. Qui admitti ad bon. poss.* ea, quæ, consistunt in factis, ex principalibus personis exquirere & intelligere potius debet, quàm ex advocato: quamvis & hunc interesse oporteat; ne per cavillosas, obscuras & æquivocas positiones clientes facile decipiantur, *citt. Hostienl. V. Proponent, & Joan. Andr. n. 3.*

59. Neque cum ita declarato firmatòque Apostolico rescripto pugnant *l. Non solum §. 1. §. 1. c. i. c. i. textus;* quia neutro ut *c. Pastoralis cit.* Iermo est de avvocato: sed priori de procuratore ad litem, & posteriori de syndico, qui etiam ipse procuratoris instar universitatis nomine in iudicio agit, *c. Unico, de Syndico;* hi enim cum per contestationem litis instantiæ domini fiant, *c. 1. §. Licet, de Procurat. in 6.* adedò; ut in eorum personas sententia feratur, *l. 1. C. de Sent. & interlocut.* censentur personæ principales; ut per se ipsi ea etiam, quæ pertinent ad factum, proponere valeant; cum cuilibet concessum sit, constituere procuratorem, per quem factum proponat & respondeat in iudicio litemque contestetur, *l. 1. ff. de Procurat.* Panormit. *in c. Pastoralis cit. n. 5. ubi Joan. Andr. n. 5. & Vivianus pr. V. Hic autem,* rectè monentes casu, quò dominus iustior esset, quàm procurator, à iudice provideri ex officio posse, ut ipse dominus ad iudicium veniat & ad ea, quæ in factis consistunt, interrogatus ipse respondeat, *l. fin. C. de Procurat. ubi Bruneman, n. 2.* Secus est in avvocato, qui dominus litis non fit: cuiusque officium in iis, quæ sunt Juris, puta, in aptè concipiendo libello, interrogatoriis & articulis probatorialibus formandis, in positionibus & exceptionibus ordinandis & similibus præcipuè versatur, *citt. Hostienl. V. Factum, & Panormit. n. 8.*

Variis tamen casibus ea, quæ pertinent ad factum, proponere in iudicio valent advocati. Primò enim *c. Pastoralis cit.* id his permittitur, *Si principales personæ sint adedò rudes & indiscretæ, ut eorum defectus per alios, de iudicis licentiâ, supplendus sit;* non quidem, si sint amentes & rationis impotes, vel etiam prodigæ, eisque propterea rerum suarum administratio interdicta sit; cum tales in iudicio stare & contendere nequeant per se, sed debeant per procuratorem vel curatorem eis datum, *l. 1. ff. de Procurat.* Sed; quòd, licet rationis ulum habeant, propter simplicitatem tamen & ruditatè suam non possint mentem rei; veritatem sufficienter declarare, *Felin. in c. cit. à n. 7. Laiman n. 2. & Barb. in Select. n. 3.* Secundò, si advocatus ad factum in iudicio proponendum habeat mandatum speciale; quia *c. cit.* agitur de avvocato, qui speciali huiusmodi mandatò non est instructus, *Felin. in c. cit. n. 2. V. Amplia, & cit. Barbosa n. 4.* Quin, si absque tali mandato ea, quæ facti sunt, advocatus, iudice & parte adversa non contradicentibus, proponat, id parti quasi in sui præiudicium consentienti præiudicare, cum *cit. Panormit. n. 4.* notat Vivian. *V. Si tamen.* Tertio, ex consuetudine seu praxi tribunalium, passim admittentium facti expositiones ab advocatis, teste *cit. Barbosa n. 5.*

ARTICULUS III.

De Iudice.

SUMMARIUM.

61. Iudices esse quidam Naturæ,
 62. Cæcos ab Officio iudicandi non removens;
 63. Alij Lege;
 64. Et rursus alij Moribus prohibentur.
- C 2 65. Lege

65. *Lege remota addendi I. Excommunicatus vitandus,*
 66. *II. Minor viginti annis,*
 67. *III. Furium rerumque imperitus,*
 68. *IV. Religiosus sine Pralati licentia,*
 69. *V. Sine qua tamen illius acta judicialia subsistunt :*
 70. *VI. Qui causam similem habet in iudicium deducta,*
 71. *VII. Vel in ea egit advocatum,*
 72. *Causa iudicis propria qua dicatur,*
 73. *In ea summi Principes, licet valeant,*
 74. *Judices tamen esse non solent.*
 75. *Inferiores esse non possunt.*
 76. *Exercere tamen in semet jurisdictionem voluntariam,*
 77. *Injuriam notoriam sibi illatam ordinariam,*
 78. *Et aliquando arbitrariam penam plethere :*
 79. *In Ecclesia sua causa judicare,*
 80. *Et de sua competentia pronuntiare, serè non prohibentur.*
 81. *Rationes dubitandi de actu iudicis existimati :*
 82. *Qua valida sunt :*
 83. *Si ille probabilis,*
 84. *Et communi errore pro vero iudice habeatur,*
 85. *Republica vel Ecclesia defectum jurisdictionis,*
 86. *Non etiam Ordinis, supplente,*
 87. *In iudice habente titulum coloratum:*
 88. *Imò etiam isto carente.*
 89. *Unde deducta Corollaria.*
61. **M**ulto magis, quam litigantium sive Actoris & Rei, inter eos intercedentis sive iudicantis personam à iudiciis, ut legitima sit, Jure non removeri, est necesse. Removentur autem quidam Naturâ, ut infans, surdus, mutus, perpetuò furiosus & impubes; quia carent iudiciò & discretionè, *l. Cum Prator 12. §. 2. V. Natura, ff. Hac Rubr. ad tempus furiosus iudex dari: & dilucidi intervalli tempore lententiam dicere potest, l. Cum furiosus 39. ff. Rubr. cit.*
- Eadem iudicandi officium cæco, 62. utroque lumine orbatò, committi non posse, vult Accursius apud Bruneman in *l. Cacus 6. ff. hac Rubr. n. 1.* quòd ab ipso munere postulandi removeatur, *l. 1. §. 5. V. Casum. ff. de Posul.* Sed contra apertum Jus; cum §. *cit. V. Quamvis, & l. Cacus cit.* eum iudicandi officio fungi posse, in terminis asseratur: & ratio; quòd cæcus publici Magistratus insignia, quæ intueri nequit oculis, revereri non possit, cæset in cæco iudice; quantumvis enim album à nigro discernere nequeat: iusti tamen injustique cognitio ac discretio, quæ iudicis primæ partes sunt, in eo non desiderantur: & personarum ac munerum respectum, corruptelam iudiciorum præcipuam, aufert cæcitas iudicantis; ut proinde hanc iudices, sapientiæ & æquitatis studio potiores, quondam habuerint in votis, & apud Athenienses imitari conati sint Areopagita, de litigantium controversiis, ne earum respectu à Justitiæ semita facilè averterentur, noctu soliti pronuntiare.
- Alii Lege, ut senatu moti propter turpitudinem, *l. Cum Prator cit. §. 2. V. Lege & l. Cassius 2. ff. de Senator.* & quavis ratione infames *V. & l. cit.* cum enim senatu moti iudicis officio fungi prohibeantur ex ratione; quòd turpitudinis maculâ notati sint, ad cæteras quoque personas, ob crimen infamiâ notatas, prohibitio pertinebit: licet ab aliis muneribus Civilibus non habeant vacationem, *l. Unie. C. de Infamis: & ad has quoque V. & l. Cassius cit.* prohibitionem pertinere, omninò evincitur *l. 1. pr. ff. ad L. Jul. de Vi privata, quâ vi priva-*

vi privatâ damnâtus ob maculam inde contractam à iudicis officio removetur: & præsertim *Reg. Infamibus 81. in 6. infamiâ* notatos non admittente ad dignitates: quarum nomine etiam veniunt publica officia Reipublica, ut vel maximè est Iudicis & Assessoris, Molina *Tract. 4. de J. & J. disp. 11. num. 5. Petr. Barbosa in l. Cum Prator cit. §. fin. à n. 177. & Hunnius Vol. 1. in Treutl. disp. 11. q. 32.*

64. Alii demum Moribus, ut servi & foeminae, non; quia non habent iudicium: sed; quia receptum est, ut Civilibus officiis non fungantur, *l. Cum Prator cit. §. 2. V. Moribus, & §. Tria, post can. Infamia, 3. q. 1.* Fœminis etiam, si iudicium ex consuetudine vel alio Jure aliquando competat, eam non instar Joannæ Neapolis Reginae, è solio ferentis sententiam Capitalem, per se solas: sed consilio prudentum, præsertim JCT. orum, aut per Præfectos & Judices constitutos exercendam, salubriter monent DD. *in c. Dilecti 4. de Arbitr.*

65. Lege remotis accensendi sunt Primò Excommunicatus vitandus, ita quidem; ut ab eo, tanquam jurisdictionis actuali exercitiò privato, *c. 1. de Offic. Vtcar. in 6.* lata sententia & cætera acta judicialia irrita sint, *c. Ad probandum 24. de Sent. & rejudic.* ubi sententia cassata est; quòd lata fuerit à pluribus delegatis, quorum unus excommunicationis censurâ publicè fuerat irretitus. Ab excommunicato non vitando & tolerato, si ab aliis Fidelibus requiratur, iudicantis officium licitè: & si non requiratur, dummodo per partis exceptionem non repellatur, saltem validè exerceri, *ex c. 1. §. fin. de Sent. Excom. in 6. cum Navarro Manual cap. 27. n. 21. Covarruvia in c. Alma p. 1. §. 7. n. 9. & aliis desumit Suarez de Censur. disp. 11. f. 4. n. 9.* Ratio est; quia Ecclesia hòc ipsò; quòd cum

hujusmodi excommunicatis communicationem cæteris Fidelibus permittat, in illis conservare debet jurisdictionem excommunicato iudici necessariam; ut ejus officium alii utiliter valeant implorare.

Secundò, Minor viginti annis, *c. Cum Vicepsimum 41. de Offic. delegati; nisi à Principe vel alio Magistratu supremo ex certa scientia sit datus, vel in eum octodecim annis majorem partes, ætatis scientiam habentes, consenserint, c. cit.*

Tertiò, Jurium rerumque imperitus, *67. Novell. 82. cap. 1.* Cum enim iudex causas in iudicium deductas, non suò arbitriò, sed secundum leges & Canonicas sanctiones, locorum statuta & consuetudines, debeat decidere, *can. Judices, 3. q. 7. & pr. Instit. de Offic. judic.* Jurium istorum rerumque notitiam habere oportet eum, qui in se partes judicantis suscipit: aut saltem sibi associatos habere Assessores, vel alios eorum peritos, quorum consilio ad iudicandum & causas decidendas instruat, & operâ adjuvetur, *l. 1. C. de Assess. Glossa in c. Statutum 11. V. Indigeat, de Rescript. in 6. & Speculat. Tit. de Assess. §. 1. n. 1. Zoelius in banc Rubricam, 25.*

Quartò Religiosi; ut officium iudicis in se suscipere nequeant, nisi de licentia Prælati, eam concedentis ex causa utilitatis Monasterii: qualis causa indirectè foret, si Prælati prudenter judicaret, Monasterio expedire; ut iudicandi potestatem Religioso subdito suo committentis voluntati annuat. Sine tali autem causa & licentia iudicis officium Religioso non permissum, apertè desumitur ex Concilii Tarraconensis *can. 11. relato can. Monachi 16. V. Similiter, 16. q. 1. & Monachis disertè vetante, Ut nullus eorum forensis negotij susceptor vel executor existat; nisi quod Monasterij exposcit utilitas, Abbate sibi nihilominus imperan-*

C ;

imperante : quod Synodale decretum Innocentius III. iisdem verbis innovavit. *Ex parte 2. de Postulando* ; cum enim Forense negotium vel maximè sit officium iudicantis, huius sine Abbatis eive similis Superioris licentia susceptio vel maximè interdicta intelligitur Monachis, & cæteris quoque Religiosis, *c. Ex parte cit.* Unde tamen

69. Dubium nascitur, an Religiosi, iudicantis officium sine Prælati licentia suscipientis sententiæ aliæque acta valida sint. Ea certè valore destitui, cum Decio *Consil. 494. à num. 9.* Alciato *de Præsumpt. Reg. 3. præf. 15. n. 3.* & aliis non obscurè sultinent Rodriquez *Tom. 1. Regular. q. 65. art. 3* & Sanchez *Lib. 6. Moral. cap. 13. n. 69.* eà ducti ratione ; quòd Religiosus æquiparetur servo, Felin, *in c. Parochianos 9. de Sent. excom.* & Gomez *in §. Aditiones 10 Instit. de Aditionibus n. 22.* à quo lata sententia aliæque acta in iudicio, communi circa ejus conditionem errore secluso, invalida, *l. Barbarius 3. ff. de Offic. Prælat. & arbitrium quoque nullum est, l. Pedius 7. §. 1. ibi, Quamvis servi arbitrium nullum sit. ff. de Recept. arbitr.* Sed hanc Religiosi cum servo æquiparationem non perpetuam, eique in proposita iudiciorum & arbitrii materia locum non esse, inde satis liquet ; quòd officium iudicis & arbitrium quoque etiam cum consensu domini & pro istius utilitate in servum non manumissum non cadant, *arg. l. Barbarius sit.* quòd tamen modò iu Religiosum ea cadere, planum est ex *can. Monachi cit.*

Quare Religiosi, sine Prælati licentia officium iudicis suscipientis, acta, latamque ab eo sententiam & arbitrium Jure subsistere, cum Alex. de Nevo *in c. Quintavallia 23. de Jurejurando n. 105. differens. 12.* Corneo *Vol. 2. Consil. 2. n. 7.* & aliis verisimiliùs sultinet Pacianus

Consil. 162. num. 27. Ratio est ; quia, ea irrita esse, ullo Jure non est expressum : & ex actus prohibitione simplici ejus nullitas legitime non inferitur ; cum *Multa prohibeantur, qua si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem*, textus est *c. Ad Apostolicam 16. de Regular.* cui consonant *c. Ex literis 2. in fine & c. Unic. de Voto in 6.* Confirmatur ; quia Religioso interdictum est officium tabellionis, *c. Sicut 8. Ne Clerici vel Monach. & c. Ut Officium 11. §. Verùm, de Hæret. in 6.* quò textu id tanquam speciale quid Religioso permittitur ob favorem Religionis ; uti & testamenti executio, *c. Religiosus 2. de Testament. in 6.* & tamen, à Religioso, qui in seculo tabellio fuit, confectum testamentum valere, cum Angelo *in l. Prætor ait 4. §. fin. ff. de Edendo post pr. & c.* e jusque executionem testamentariam subsistere, cum *cit. Paciano num. 79.* Menochio *Lib. 2. præsumpt. 46. n. 14.* & aliis defendit *cit. Sanchez cap. 13. num. 44. & cap. 11. n. 54.* quòd sacri Canones, Religiosum à muneribus illis removentes, utantur terminis simplicis prohibitionis ; quibus cum etiam utantur, qui ei interdiciunt officia iudicis & arbitri, non est, cur de his non idem statuatur ; cum, in dubio pro actu valore potiùs, quam nullitate standum, moneamur, *ll. Quoties 12. ff. de Reb. dub. & de V. O. Roland. à Valle Lib. 3. Consil. 61. num. 26.* Tulchus *Prætic. V. Actus, concl. 136. n. 41.* & Mantica *de Conject. ult. volunt. Lib. 12. c. 17. num. 13.*

Quintò, qui consimilem causam haberei, cujus tractationem tanquam judex Delegatus vel Ordinarius est suscepturus, *c. Causam, qua 18.* cujus textu relatò rescriptò Apostolicò ad causam delegati Ecclesiæ Parisiensis Archidiaconi, quòd illi *Similem penè causam seu controversiam ipse haberet*, regulatio ab Innocentio III. approbata, 70.

approbata, eique tanquam merito suspecto ejusdem Ecclesie Decanus fuit subrogatus. Ratio prompta est; quod verisimilis præsumptio sit, judicem in causa, suæ cognitioni commissa, ita judicatum, sicut ab aliis judicari vellet in consimili sua: & , quod tanquam pars litigans æquum justumque existimat in sua, id æquum justumque judicatorius sit in causa aliena; ne sibi contradicere, & aliò in alium, quàm in se statuit, Jure uti videatur, contra Regulam *c. Omnes 6. de Constitut. in 6. Panormit in c. Causam, quas, cit. in fine, cit. Maranta p. 6. Adu 2. num. 46. & Barbosa in Select. in c. cit. n. 4.*

71. Sexto, qui in causa aliqua advocatum egit, in eadem judicem vel assessorem agere nequit, *arg. l. fm. C. de Assess. cum de improbitate merito suspectum se reddat, qui judicare vel judicanti assistere vult in causa, cujus antè suscepit defensionem; quòd, ne se ipsum confundat, adversus ea, quæ antè tanquam justa defendit, non pronuntiaturus aut suafurus præsumatur, Zoelius ad hanc Rubric. n. 27. & Bruneman in l. cit. n. 1.*

72. Dubium est, an quis ergo judex esse nequeat in propria causa. Propria autem ex sententia Ulpiani *l. 1. §. 11. ff. Quando appell. sit & can. Biduum 29. §. Si quis 2. q. 6. ea causa dicitur, cujus emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet; ut in propria causa judex quis esse intelligatur, si judicantis partes assumat in causa seu controversia, in qua pro una parte lata sententia ad ipsius rerum juriumque honoris atque existimationis incrementum: & lata pro altera ad ipsius rerum juriumque jacturam vel honoris atque existimationis diminutionem tendit. Quò præmissò*

73. Propositam dubitationem DD. passim resolvunt auxiliò distinctionis inter judices; vel enim, inquit, iste supremus,

ut Papa & alii Principes & Magistratus, superiorem saltem in temporalibus non recognoscentes, sunt; vel hujusmodi supremò inferior est?

Si prius, ipsi de causa, inter se & subditum suum controversa, cognoscendi ac pronuntiandi potestatem adtribuunt, ex *c. Cum Venissent 12. ubi quæstionis, super Sedis Apostolicæ privilegiis ortæ, cognitio summa illa Sede inferioribus denegatur: & ex l. Et hoc 41. junctâ Glossa Marg. ff. de Hæred. instit. & l. Unic. C. Si quis Imp. maledix. quarum priori Tiberius Imp. in propria causa sententiam dixit: ex posterioris rescripto, si quis improbò petulantique maledictò Imperatorum nomina lacesiverit, causa ad Imp. referenda est; ut, nocentis dictis pensatis, an dissimulandò prætermitti, vel ad pœnam trahi debeat, ipsi cognoscant. Ratio fundatur partim in sublimitate & plenitudine potestatis, alteri non subjectæ: partim in præsumptione; quòd Princeps aliusve supremus Magistratus tanquam legum Conditor Custosque & Vindex justitiæ nihil nisi æquum justumque sit pronuntiaturus, Glossa in *c. cit. V. Judicarij ubi Joan. Andr. n. 6. & Decius n. 5.**

Neque hanc resolutionem convellit, aut difficilem reddit; quòd de judicii substantia sint tres personæ, *c. Forum 10. de Verb. Signif. casu autem, quòd Princeps de causa se inter & subditum controversa ipse cognosceret, præter ipsum & colligantem subditum nemo interveniret; quia personarum ternarius præscriptus est Jure positivo humano: quòd cum superior summus Princeps sit, l. Princeps 31. ff. de LL. & Novell. 105. cap. 2. ipsi judicis simul & actoris vel rei partes sustinenti c. Forum cit. eique similes textus non obstant.*

Rectè tamen in *c. Cum venissent cit. 74. Laiman n. 2.* monet, consultius & ratio- in natu-

ni naturali conformius Principes aliósque Magistratus supremos acturos, si inter se & subditos suos ortarum controversiarum cognitionem definitionemque arbitris, vel constitutis iudicibus inferioribus committant, juxta *l. Si adversus 2. C. Si adversus scilicet, & praxim modernam, quâ lites eorum fiscales ab iis, qui fisco aut Camera Principis præsentent, per sententiam definiuntur.*

75. Si posterius, & judex inferior est, eum in causa propria judicantis partes assumere volentem neque ipsum Jus *l. Unie. C. Ne quis in sua causa judicet &c. l. Qui jurisdictioni 10. ff. de Jurudict. & can. Inter querelas 27. juncta Glossa V. Propria, 23. q. 4.* neque ratio permittit; quòd in propria causa jus dicens, propter naturalem affectionem ad eam, meritò sit suspectus. Eadem, quæ hujusmodi iudicis, ratio est arbitri; cum propter affectionem & ex illa ortam suspicionem in causa propria, sicut judex, *l. Unie. cit. &c.* sic & arbiter quis esse nequeat, *l. Si de re sua 51. ff. de Recept. arbitr. adeò;* ut arbitrium, prolatum in causa propria, invalidum sit, Glossa in *l. cit. V. Imperare, & in c. Cum venissent cit. Decius ad finem.*

Verùm hoc Regulare duntaxat; non perpetuum est; cum non desiderentur, imò plures sint casus, quibus inferior judex legitimè procedit in causa, quæ ipsiusmet est, aut esse videri potest. Veluti

76. Primò in iis, quæ sunt jurisdictionis Voluntariæ; nam in his, ut quis publicam simul & privatam personam sustineat, permittunt; cum emancipari & in adoptionem dari quis apud seipsum possit, *l. Si Consul. 3. ff. de Adoption. & l. Apud filium 18. ff. de Manumiss. vind. &c.* qui dispensandi potestate præditi sunt, in omnibus casibus, in quibus cum aliis, etiam secum valeant dispensare, per tradita à Felino in *c. Præterea 2. de Spons. & Matrim. n. 20. & Suarez Lib. 6. de LL.*

cap. 12. num. 8. Sic & Nobilis jurisdictionem habens coram Aëtis sui iudicii validè testatur, ut cum Hartman, Pittor. *p. 3. q. 9. n. 7.* notat Bruneman, in *l. Si Consul. cit. n. 1.* rectè monens, consultum tutiusque esse, Magistratum alium, vel assessores adhiberi: & in *l. Unie. ff. de Offic. Consul. n. 2.* excipiens Voluntariæ jurisdictionis actus, specialem causæ cognitionem exposcentes: sicut est confirmatio donationis excessivæ; cum Jure invalida sit donatio, si quingentos solidos excedat & ipsi donatario insinuetur; quòd cognitionem causæ, & competentem judicem ex polcat *l. Data 27. & l. Secundum 32. C. de Donat.*

77. Secundò, cum factum v.g. injuria, ipsi iudici illata, notoria, & certa pœna lege vel consuetudine definita est. Ratio est; quòd, cum hujusmodi pœnam in se notoriè delinquenti infligit, reipsâ Juris potius executor sit, quàm judex; atque idcirco causa suspicionis cesset, Panorm. in *c. Cum venissent cit. n. 9. ibi, & Laïman n. 3.*

Tertiò etiam, si injuria iudici quæ tali, sive in ejus officii ac potestatis contemptum manifestè ac notoriè illata esset, in injuriantem in continenti procedere, eumque delicti qualitati & circumstantiis commensuratà, & si ordinaria sive lege vel consuetudine definita desideretur, arbitrariâ pœnâ coercere potest, *c. 1. de Panis in 6. ubi relatò Innocentii IV. rescriptò Archiepiscopo provinciam suam visitanti in eos, qui non solum ipsum, sed ejus quoque familiam & ministros, quos jurisdictione sua utendo per provinciam dimittit, injuriâ afficiunt, propriâ autoritate procedendi, eosque, si offensa manifesta & notoria sit, puniendi libera facultas adstruitur; ut, si ordinaria, quæ excessus qualitati & circumstantiis ex æquo respondeat, lege statuta, vel consuetudine recepta non sit, arbitrariam im-*

riam imponere valeat. Ratio est; quia, cum talis injuria judicis non tam personam, quam officium & potestatem respiciat, causa Ecclesiae potius vel Reipublicae, quam judicis, & aliena potius, quam propria videtur, Gaill. *Practic. Lib. 1. observat. 39. num. 4.* saltem, si poena ad vindictam publicam & Ecclesiae vel Reipublicae laesae satisfactionem tendat. Secus esset, si ea spectaret vindictam privatam & interesse ipsius judicis, & ab injuriante poena v.g. pecuniaria ipsius buris inferenda esset; tum enim in propria sua causa jus dicere videretur, *arg. l. 1. §. 11. contra l. Unic. cit. Gaill. cit. n. 4.* ut mox magis patebit.

79. Quarto enim Episcopus eive similis Praelatus iudex esse potest in causa sua Ecclesiae. Qua tamen in re opus est distinctione; vel enim causa principaliter & directe spectat ipsam Ecclesiam & dignitatem Episcopalem, vel ipsius Episcopi eive similis Praelati personam? Si prius, causae cognitio definitioque ipsi adstruitur à Glossa in *c. 1. cit. V. Unire*: licet, propter ipsius cum Ecclesia sua conjunctionem & ex ista ortam singularis affectionis praesumptionem, tanquam suspectus recusari valeat, *arg. c. Insinuante 25. de Offic. deleg. Panormit. in c. Cum venissent cit. n. 10.* Si posterius, & causa principaliter ac directe personam, imò etiam si ipsius mensam ita spectet, ejus sive principaliter, sive incidenter in iudicium deductae cognitionem, cum Glossa *cit.* ipsi merito negat *cit.* Panormit. *n. 9.* quòd, cum ejus emolumentum vel damnus ad ipsum suo nomine pertineat, causa ejus propria aperte; ac proinde locus sit Regulae *l. Unic. cit.*

80. Quinto in causa competentiae sive, quando iudex rationabiliter dubitat, an jurisdictio, quam habet, se extendat ad causam perlatam ad suum tribunal, *l. Ex*

quacunque 2. ff. Si quis in Jure vocatus, Gaill. cit. Lib. 1. observat. 34. n. 1. Ratio est; quia Praetoris sive judicis est, aestimare, an sua sit jurisdictio, *l. Si quis ex aliena ff. hac Rubric.* Cujus ratio ulterior est partim; quia hujusmodi cognitio, licet propriae similis, revera tamen propria causa non est, cum ejus commodum & utilitas ad iudicem non pertineat, ut cum Glossa in *l. cit. V. Aestimare* & Felino in *c. Super literis 20. de Rescript. n. 18.* advertit Petr. Barbosa in *l. Si quis in aliena cit. n. 112.* partim verò; quia praevia ejusmodi cognitio necessaria est, ut iudicandi munere rite fungi possit.

Excipiendi tamen hoc loco sunt casus Imprimis, quò iudex, cujus jurisdictio dubia est, ex causae cognitione notabile emolumentum v.g. magnae quantitatis sportulas est percepturus; cum enim propter tale emolumentum causam, an sua sit jurisdictio, ipsius quoque propriam esse, planum sit, *ex l. 1. §. 11. & can. Binduum §. Si quis cit.* locus est Regulae *l. Unic. c. Ne quis in sua causa judicet &c.* atque idcirco vel recurrendum ad superiorem, vel dubii definitio arbitris, mutuo consensu electis, committenda erit, ut cum Bartolo in *l. Quidam 57. ff. de Rejudic. n. 3.* & Felino in *c. Super literis cit. n. 28.* advertit *cit.* Barbosa *n. 113.* Deinde, quò iudicis jurisdictio istiusque actuale exercitium dubium redditur objectione defectus, suggillantis ipsius personam v.g. quòd excommunicatus, infamis, aut jurisdictionis incapax sit; cum enim tali objectione aestimatio ipsius personae in discrimen adducatur, & provocetur ad indignationem, de defectu cognoscere, propter justam suspicionem ipse non valebit, sed vel ad superiorem, vel ad arbitros erit recurrendum, ut idem Barbosa *num. 22.* advertit cum *cit.* Felino *n. 12.* & Gaill. *cit. observat. 34. n. 6.*

D

Dubium

81. Dubium secundò, & maximi in utroque, Seculari atque Ecclesiastico, & interno quoque sive Conscientiæ foro momenti controversa est, de iudice solum existimato, sive carente jurisdictione, aut eâ, quam habuit, quacunque ex causa privato: à quo acta, & præsertim latæ sententiæ, an valida sint, dubitandi ratio est. Primò; quia ejus acta invalida essent, si error non interveniret: error autem ea valida reddere, & jurisdictionem non habenti tribuere nequit, cum; quòd absurdum sit, jus, quod æquum bonumque est, ex erroribus nasci: tum verò; quòd jurisdictionem ei conferre privati coram ipso litigantes non possint, *l. Privatorum 3. c. de Jurisdic. omn. judic.* & si possent, ignorantem eam conferre non censerentur, propter defectum consensus, quem ignorantia & error tollit, *l. Consensisse 2. ff. hęc Rubric. neque etiam eam conferat Superior;* quia iste sæpe in impedimento, jurisdictionem tollente, dispensare non potest: & si possit, ignarus propter defectum consensus etiam ipse dispensare non censetur, *arg. l. cit. Secundò;* quia, licet ejus acta & sententia valida sint de Jure Civili & in foro Seculari: aliter tamen rem se habere de Jure Canonico & in foro Conscientiæ interno, non obscure traditur, *c. Dudum 54. pr. V. In sua quoque, de Elect.* ubi à clerico in parochia, per assecutionem alterius beneficii incompatibilis ipsò Jure amissa, Sacramenta ministrante, parochianorum animæ damnabiliter deceptæ & dispendium passa dicuntur: quod, si istas ligandi atque solvendi potestatem propter populi errorem retinuisset, & ab eo collatæ absolutiones validæ fuissent, quomodo dici potuerit, non apparet, ut *in c. cit.* cum Glossa *V. Decepta*, notat Imola *n. 4.* Tertiò; quia, si, errore circa iudicem & jurisdictionem interveniente, absolven-

dò & condemnandò latæ sententiæ subsisterent, vix unquam, imò nunquam invalidæ forent, propter defectum jurisdictionis; cum in foro, tam interno quàm externo, jus sibi dici ab eo, qui jurisdictione caret, nemo petat: nisi, qui eum istâ carere, aut privatam ignorat, ut circa ejus personam erret, & propterea ejus sententiæ, si ab errore vires acciperent, ferè aut semper validæ forent. Quarto demum; quia, si error communis tribuat jurisdictionem, validæ essent absolutiones, collatæ à clerico non sacerdote, imò laico & fœmina: si errore aliquo pro sacerdotibus haberentur, quod est contra DD. & ipsius Ecclesiæ sensum communem.

82. Sed rationibus istis prævalent decisiones Juris utriusque, ejusmodi probabili errore existimati iudicis actis ac sententiis valorem diserte adstruentis, *l. Barbarius 3. ff. de Offic. Prator. et §. Veruntamen post can. Infamie 3. q. 7.* relator, & indubitati Canonis instar usu recepto: quibus textibus à servo, cum putaretur liber & ordinarii vel delegati iudicis munere fungeretur, lata sententia & cætera acta pro validis habentur. Idem desumitur ex decisione Innocentii III. *c. Ad probandū 24. de Sent. et re judic.* cassari, sive cassam & irritam declarari, Glossa *ibi V. Cassata*, sententiam præcipientis; *Quòd unus ex delegatis iudicibus, qui eandem protulerunt sententiam, excommunicationis vinculo esset publicè innodatus.* Unde à contrariò ductò argumentò legitime inferitur, sententiam cassam sive irritam declarandam non fuisse, si ejus excommunicatio publicè nota non fuisset, Glossa *in c. cit. V. Innodatus*, ubi Panor. *mit. n. 14.* Alex. de Nævo *n. 25.* & Barbosa *n. 8.* Ratio est; quia tali casu Respublica vel Ecclesia, propter necessitatem publicam supplet defectum jurisdictionis necessariæ ad actorum & sententiamur ju-

rum judicialium, atque ipsarum etiam Sacramentalium absolutionum valorem; si enim populus Romanus aut Princeps iudici tantum putativo, cujusmodi Barbarius, utpote servus, erat, ut ejus acta valeant, jurisdictionem tribuit, *Propter utilitatem publicam*: quia, *Hoc humanius est*, ut habet textus *l. cit.* cur non etiam, imò multò magis eam tribuet Ecclesia, quæ multò esse humanior in fideles, & publico animarum bono multò sollicitius prospicere censetur, quàm ullus Princeps aut potestas Secularis.

83. Dixi, errore *Probabili*, non crasso & supino; cum enim hujusmodi error sive ignorantia scientiæ æquiparetur, *c. Ut animarum 2. de Constitut. in 6.* à iudice per crasum & supinum, uti etiam ex liquidi & manifesti Juris ignorantia proveniente errore gesta non subsistent, *arg. l. Juria 7. Sc. ff. de J. & F. J. Sanchez Lib. 3. de Matrim. disp. 2. 2. num. 8. & Lud. Schildere de Princip. form. conscient. Traß. 2. cap. 3. n. 36.*

Errore autem probabili existimati iudicis actorum & sententiarum valori non officunt contra hunc congestæ rationes.

Prima; quia illi jurisdictionem Ecclesia aut Respublica tribuit favore, non tam ipsius erroris, quàm publicæ Necessitatis aut Utilitatis; cui, communi ejusmodi errore interveniente, ita consuli Respublicæ in subditos, & præsertim Ecclesiæ in fideles benignitas & sollicitudo persuadet.

84. Altera; quia *V. In sua quoque cit.* textus varias & cum nostra sententia minime pugnantibus habet interpretationes; & Zoësius quidem in *l. Barbarius cit. num. 16.* cum Sanchez *disp. cit. n. 14* jurisdictionis defectum notorium asserit fuisse; ac proin communem populi errorem non intervenisse. Panormit. in *s. cit. num. 2.* ait, animas dici deceptas,

quantum erat ex parte Parochi, ipso Jure Parochiæ privati: non in effectu; cum revera absolutiones fuerint validæ, *arg. l. & s. cit.* Demum Pontius *Lib. 5. de Matrim. cap. 19. num. 10.* & Gonzalez in *c. Dudum cit. num. 6.* negant *V. In sua cit.* contineri Jus commune; cum eò decepti & animarum dispendium passi fideles dicantur à parte solummodo litigante: non à summo Pontifice, super causa proposita pronuntiante; ut locus sit doctrinæ traditæ in *Proemio n. 98.*

Tertia; quia, ut defectus jurisdictionis suppleatur, non sufficit error unius vel aliquot personarum particularium, sed debet esse communis illius loci, in quo iudex duntaxat existimatus jus dicit; quia suppletur propter utilitatem publicam, ut valida sint acta ab eo, qui pro iudice publicè habetur, ut ex communi DD. sensu *citr. Sanchez num. 9. & Pontius n. 4.* observant.

85. Postrema; quia Respublica & Ecclesia tantum supplet defectum ejus, quod suæ potestati est subiectum, ut colligitur ex *l. cit.* verbis, *Cum Populus Romanus etiam Servo potuisset dare hanc potestatem*: cujusmodi est jurisdictio, quam dare potest & auferre: non etiam Ordo Sacerdotalis & sexus virilis, uti etiam usus rationis, ad sententiæ cujuscunque & absolvendi intentio, ad Sacramentalis absolutionis valorem requisita Jure Naturali vel Divino, *citr. Sanchez num. 27. Pontius n. 5. & Zoësius n. 18.* Ex his

87. Aliud & magis ancipitis Resolutionis dubium exurgit, an, ut ab existimato iudice in utroque foro gesta valeant, necessarius ei sit titulus coloratus, hoc est, à legitimo superiore, quamvis invalidè, collatus, aut postea extinctus; hunc enim ad illorum valorem omnino necessarium esse, cum Innocentio in *c. Nihil 44. de Electio-*

Electio, Joan. Andr. n. 28. & plurimis præcipui nominis Interpp. ac DD. volunt Navarrus *Manual. cap. 9. num. 11.* Covarruvias *Præf. cap. 18. n. 9. & cit.* Sanchez *num. 49.* quibus apertè favent *l. Barbarius § 5. Veruntamen cit.* textus: quorum posteriori servi sententia sustinetur; quòd data sit *Ex delegatione*, sive legitimi superioris commissione; priori Barbarii Philippi acta non reprobantur, quòd Præturam acceperit à Populo Romano, *Qui etiam servo potuit decernere hanc potestatem.* Ita, si verborum cortici inhæreamus, omnino verè laudati DD.

33. Neque tamen, si *l. cit.* mens & ratio attendatur, improbabilis, ut eam *cit.* Sanchez vocat: sed probabilior est, & ut Fulgofus adversarius *in l. cit.* loquitur, in consulendo & iudicando locum habet doctrina *cit.* Pontii *cap. 20. num. 3.* Schildere *cit. cap. n. 42.* Dianæ *p. 3. Tract. 4. resol. 122. & alibi*, Gobat *Experient. tract. 7. num. 108.* aliorumque RR, qui cum Felino *in c. 1. de Fide instrument.* & Panormit. *in Clement. Dudum 2. de Sepult. num. 25.* valorem adstruunt actis iudicis existimati, quantumvis is careat titulo colorato; quòd ratio, cur à Barbario acta *l. cit.* reprobata non sint, ea fuerit; quòd ex una, de causa bonoq; publico & multorum, quæ gestorum revocatio secum traheret, malorum atque incommodorum evitacione ageretur: ex altera verò parte, Prætura Barbario (Manumisso) decerni potuisset, idque humanius sit. Quæ ratio æquè militat casu colorati tituli absentis.

Confirmatur partim ex *l. 1. c. de Testament. & Novell. 44. cap. 1. in fine*: quorum textu priori testamenti valori non officit; quòd in eo adhibitus sit testis servus; dummodo illius conditi tempore communi errore pro libero sit habitus:

quantumvis non ab eo, cujus rogatione adhibitus est, sed à solo Principe ad id munus potuerit habilitari: posteriori acta plurium sibi substitutorum à Tabellionibus sustinentur: etsi Tabelliones unum duntaxat sibi substituendi habuerint potestatem; ac proinde ultra unum substitutum non habeant titulum coloratum: partim verò; quòd jurisdictionem sine titulo colorato acquiri posse, negari nequeat, & satis pateat ex consuetudine & præscriptione, illam sine isto tribuentis, *c. Cum contingat 13. de Foro compet. c. Auditus 15. c. Cum olim 18. de Prescript. &c.*

Unde planè corruiat adversæ partis 89. fundamentum: & valdè probabiliter

Inferitur primò, valida esse acta Episcopi & alterius Prælati, cujus electio, propter quodcumque humani Juris impedimentum fuit nulla, si ejus nullitas publicè ignoretur: uti etiam absolutiones Sacramentales, collatas à Sacerdote & coram eo celebrata matrimonia, si pro legitimo parochio communiter habitus fuit: licet revera per intrusionem parochiam sit consecutus, vel ad animarum curam ab Episcopo nunquam fuerit approbatus, Pontius & Gobat *l. cit.* Secundò, eadem acta, sententias & absolutiones subsistere, quantumvis Episcopus vel alius Prælatus excommunicatus, suspensus, vel jurisdictione, aut ipsa Prælaturâ & beneficio aut officio privatus fuisset, argumentò à contrariò illatò ex *c. Ad probandis cit. Zoësius in l. cit. n. 14.* Tertiò, eadem valitura, quantumvis impedimentum unus aut alter scivisset: modò ii, à quibus gesta sunt, pro veris iudicibus communi errore habiti sint; quia leges non privatam, sed communem existimationem attendunt, ut cum Glossa *in l. cit.* notat Zoësius *num. 12.* Unde tamen non sequitur, à Sacerdote, jurisdictione carente, validè absolvi eum, qui impedimentis

pedimenti conscius ab eo extra articulum mortis petit absolutionem; cum talis peccaminosa sua petitione, indeque orta in dispositione, obicem ponat validæ administrationi Sacramenti, *cit. Sanchez n. 44. & Pontius cap. 19. n. 18.*

ARTICULUS IV.

Quomodo Judicium
finiatur aut reddatur Nul-
lum.

SUMMARIUM.

90. *Judicij instantia inchoatur litis contestatione.*
91. *Finitur lata sententia definitiva.*
92. *Absolutione ab observatione judicij*
93. *Et, Jure Civili, plerumque lapsu biennij vel triennij,*
94. *Quoad acta Ordinataria judicij:*
95. *Non etiam quoad Probatoria.*
96. *Coram judice incompetente acta non probant coram competente,*
97. *Indicium tamen faciunt & presumptionem.*
98. *Acta Probatoria coram competente in alio quoque,*
99. *Etiam diversi ordinis judicio probant:*
100. *Nisi hoc agitetur inter alias personas*
101. *Vel ad diversum finem tendat.*
102. *Quam, ut fides in Ordinario Summarij,*
103. *Et possessionis momentanea judicij acta faciant.*
104. *Quam coram arbitratore,*
105. *Et coram arbitro acta in judicio:*
106. *Quam Secularis judicij acta in Ecclesiastico judicio & vicissim faciant.*

107. *Instantia biennij & triennij non finitur de Jure Canonico,*
108. *Etiam post Concilium Tridentinum,*
109. *Et spectata praxi Tribunalium.*
110. *Nullum fit Judicium ex defectu competentia,*
111. *Personarum litigantium &c.*
112. *Ex defectu solemnitatis:*
113. *Et ex Judicarij Ordinis perversione,*
114. *Nullitates pleraque in Rota Romana,*
115. *Et Camera Imperiali non attenduntur.*

Judicium, vel potius Instantia Judicii 90. inchoatur litis, inter partes litigantes, coram Judice competente facta contestatione, l. 1. junctâ Glossâ V. *Judicio capto & l. Properandum 13. C. hâc Rubr. & in causis, istam non polcentibus, captâ causæ istiusque meritorum discussione: sive illo actu, qui in aliis causis primus post litem contestatam, sive immediatè post hanc fieri solet; cum enim talis actus vim habeat litis contestationis, istius instar inchoabit instantiam, & judicium inter partes firmabit, Panormit. *in c. Venerabilis 2. à n. 22. Bartol. in l. Nulla 20. C. de Procurat. n. 3. & Maranta de Ord. Judic. p. 5. n. 44.**

Legitimè inchoata Judicii Instantia 91. finitur sententiâ Definitivâ; hâc enim latâ judex officio suo est functus; ut quoad causam, super qua pronuntiavit, judex definit esse, l. *Judex 55. ff. de Re judic. & sententia ipsa, si intra decendum non appelletur, transeat in rem judicatam, & mandanda sit executioni, can. Sicut 2. q. 1. c. Quoad consultationem 15. de Sent. & re jud. & Auth. Hodie C. de Appellat. Si verò appellatione ab ea interpositâ provocetur ad superiorem, coram isto super eadem causâ nova, quæ Secunda dicitur, Instantia inchoetur, c. *Dilectis 55. junctâ Glossâ V. Principale, de Appellat.**

D 3

Ante

92. Ante sententiam definitivam & sine ista iudicii Instantia duobus modis finitur aut perit.

Unò per sententiam Interlocutoriam, quâ litigantium alter absolvitur ab observatione iudicii: quod fieri solet, si v.g. in progressu litis appareat, libellum ineptè formatum ab actore, sicut factum est *c. Examinata* §. ubi ab actore rei vindictio proposita fuit pro restitutione rei incorporalis, scilicet juris Patronatus: & quam non à reo, sed ab ipso actore possessam, ex legitimis testimoniis depositionibus constabat; cum Rei Vindictio non à, sed adversus possessorem: & pro rebus incorporalibus non ipsa, sed actio Confessoria vel Negatoria fuisset proponenda, §. 1. *V. Neque* & §. *Equè* 2. *Instit. de Actionibus*, Panormit. in *c. cit. n. 5. & 22.* Joan. Andr. *ibid. n. 4. In progressu*, inquam; quia, si inepti libelli, ab actore propositi, vitium apparuisset, vel oppositum in principio fuisset, ante litis contestationem à iudice fuisset rejiciendus, ut *arg. c. 1. de Offic. Vicar. in 6. in c. Examinata cit. notant Innocentius n. 2. & Panormit. n. 21.* Simili modò, si post litem jam contestatam, reò ad præfixum terminum comparente, actor contumaciter absens causam non prosequatur, in potestate rei est, petere, ut absolvatur ab observatione iudicii: vel, si, testibus aliisque probationibus receptis, de causa liqueat, ad sententiam definitivam, pro reo vel pro actore ferendam, procedatur, ut *Tit. 14. à n. 31.* plenius trademus. Si ante litis contestationem, actore in termino peremptorio non comparente, compareat reus, & illius absentis contumaciam accuset, ab observatione iudicii latius accepti absolvitur: vi cuius absolutionis, non quidem Instantia, utpote nondum inchoata, sed citatio perimitur; ut actor perinde, ac si ipsa instantia propter ejusdem contumaciam post litis

contestationem perempta fuisset, non nisi resectis expensis audiatur, *Maranta cit. num. 49.*

Alterò modò iudicii Instantia finitur 93. & perit, si in causa Civili intra triennium: in Criminali, sive per Accusationis, sive per Inquisitionis viam procedatur, intra biennium, à litis contestatæ die computandum, non perveniatur ad sententiam definitivam, *l. Properandum cit. pr.* quâ tamen Fiscales & ad publicas exactiones ac tributa pertinentes causæ excipiuntur. Rationem Imp. reddit; *ne lites fiant penè immortales & vita hominum modum excedant.* Excipi tamen, præter Fiscales, solent causæ, agitæ in Consistorio sive supremo tribunali ipsius Principis: & casus, quò ab isto instantiæ terminus prorogatur: uti etiam, quò rei conventi subterfugiis & cavillationibus impedimenta objiciuntur, quò minùs intra triennii terminum ferri queat sententia definitiva, & contra illa protestatio interponitur ab actore; his enim & nonnullis aliis casibus sententiam etiam post triennii lapsum ferri posse, aliis DD. laudatis tradit *Maranta cit. p. 5. à n. 15.*

Extra quos casus, Civili Jure spectatò, si iudicium ad finem intra terminum illum non perducatur, instantia pro non facta habetur, quoad omnia acta iudicii, sive pertinentia ad ejus Ordinationem, ut sunt oblatio libelli, citatio, litis contestatio, iuramentum calumniæ, satisfactio, terminus probatorius & similes actus, *l. Properandum cit. §. 2.* ac proinde actor, si litem instaurare velit, novam instantiam à nova libelli oblatione &c. debet inchoare, *Felinus in c. Causam 13. de Test. & attest. n. 22.* Panormit. *ibid. n. 8. cit. Marant. n. 54. & Honorius ad hanc Rubricam n. 40.*

Alia ratio est actorum ipsius causæ, 95. sive tendentium ad indagandam veritatem, & inter litigantes controversæ quæ-

stionis

tionis decisionem definiendam: ut sunt illorum confessiones, depositiones testimonium, instrumenta & cetera acta Probatoria; hæc enim, etsi in causis criminalibus etiam ipsa cassentur, ut ex iis agi amplius non possit, Mynsinger *Centur. 3. observat. 50.* in Civilibus tamen causis non pereunt; ut novâ instantiâ inchoatâ in vim probationis confessiones & attestaciones receptæ & publicatæ, ceteraque huiusmodi instantiæ peremptæ acta Probatoria fidem faciant, Glossa in *Clement. Sape 2. V. Defensiones, de V. S. cit. Felinus n. 27. Maranta n. 55. & Honorius l. cit.*

96. Dubium & perutilis in praxi quæstio oritur, an acta causæ sive Probatoria unius iudicii fidem faciant in alio.

Non quidem, si acta sint coram iudice incompetente, cuius iurisdictio non potuit prorogari; talia enim coram competente iudice fidem non facere, exploratum est adeo; ut ex sua etiam confessione, coram eiusmodi incompetente facta, reus condemnari ac puniri à competente iudice non possit, ex percelebri rescripto Alexandri III. relatò *c. At si clerici 4.* cuius principium est, *At si clerici coram seculari iudice convicti fuerint vel confessi de crimine, non sunt propterea à suo Episcopo condemnandi; sicut enim sententiâ à non suo iudice lata non tenet; ita nec confessio coram ipso facta.*

97. At, licet hoc omnino exploratum, & ex tali confessione rei condemnatio ac punitio sequi non possit, non omni tamen effectu adversus confessum caret; cum enim ea, si non metu tormentorum, aut alia vi extorta, sed sponte facta sit, legitimum faciat indicium ac præsumptionem criminis, ita confessus à competente iudice citatus, imò comprehensus quæstioni subiecti, & ad criminis, quod coram iudice incompetente, ac proinde merè extrajudicialiter confessus fuit, iudicalem confes-

sionem coram competente faciendam compelli potest; cum, ut *l. Generaliter 13. in fine, C. De non numer. pec.* Justinus Imp. ait, *Nimis indignum sit, quod sua quisque voce dilucidè protestatus est, id in eundem casum infirmare testimonioque proprio resistere,* Panormit. in *c. cit. n. 15. ubi Berouius à n. 124. Baiard. ad Clarum §. fin. q. 21. à n. 132.* Deinde, quòd eiusmodi confessione sponte factâ multum læsa sit clerici existimatio, ex eaque asserti criminis vehemens suspicio, apud probos etiâ ac prudentes viros orta, proin confessio iudici aliquando possit purgatio Canonica: & si in ista deficiat, perinde ut legitime convictus, puniri, ut in *c. cit. cum Glossa V. Condemnandi,* notat Decius *n. 8. & Lib. 5. tit. 34. n. 10.* statuatur.

Sed, si acta sint coram iudice competente. 98. Qua in re multum interest, an coram eo agitata causæ acta Probatoria ad fidem inter personas easdem vel diversas, in ordine ad eundem vel diversum finem producantur: agendi etiam modus idem vel diversus sit.

Primò enim eiusmodi acta unius iudicii, inter easdem personas earumque hæredes ad eundem finem & effectum in alio iudicio legitime producta, plenam fidem facere, doctrina est Innocentii in *c. Causam 11. de Test. & attest. n. 3.* disertè asserentis, attestaciones & omnia alia acta probatoria inter easdem personas earumque hæredes & successores valere, quando ad idem agitur: & fidem facere etiam in alio iudicio, tamen si sententiâ lata non fuerit; ut v.g. si quis per testes probavit, se dominum esse fundi, quem postea vendidit, producta testimonia valeant etiam ac profint emptori: sicut ei prodesset sententiâ, si pro venditore lata fuisset. Cum Innocentio sentiunt ex Interpp. in *c. At si clerici cit. Panormit. n. 12. Decius n. 15. Alex. de Nevo n. 33. Laiman n. 3. Barbosa in c. Cau-*

in *c. Causam cit. n. 3.* & ex aliis DD. Speculat. de *Jud. deleg. §. Reſtat. n. 10.* Gaill. *Pract. Lib. 1. observat. 103. n. 1.* Maranta de *Ord. jud. p. 5. n. 55.* Menoch, *Reſp. remed. 1. n. 228.* Malcard. de *Probat. concl. 33. an. 1.* & Pirrhing ad hanc *Rubr. n. 96.* id deluentes ex *c. Causam cit.* ubi ex attestacionibus, ab aliis iudicibus receptis, causam inter easdem personas agitam debito fine terminandam, laudatus Alexander III. reſcripsit, luculentò argumentò, attestaciones & alias probationes in iudicio receptas plenam fidem inter easdem personas & in eadem causa facere; cum ex iis solis, si plenam fidem non facerent, causa legitime terminari non potuisset.

99. Quæ resolutio procedit non solum, si iudices eiusdem, sed etiam si ordinis sint diversi, ut sunt Ecclesiasticus & secularis, per textus *can. Multi, 2. q. 1. §. e. fm. de Except. in 6.* quorum prior, ab Ecclesiastico iudice laicum à fidelium communiõne separari non posse, dicitur, *Nisi aut sponte confessum aut in aliquo, sive seculari sive Ecclesiastico iudicio nominatum atque convictum*: posterioris à Joan. Andr. redita summa est, *Exceptio rei iudicata per Ecclesiasticum iudicem admitti debet in foro seculari, & è converso*: quod fieri non deberet, nisi acta probatoria causæ in uno iudicio, inter easdem personas & ad eundem finem producta in alio, fidem facerent. Ratio est partim; quia iudicis sententiã, quæ transit in rem iudicatam, jus acquisitum est parti, *c. Cum inter 13 de Sent. & re jud. §. l. Ad solutionem §. C. de Re judic.* quod alius iudex lædere non debet: partim verò; quia Ecclesiasticus & Secularis, licet diversi ordinis iudices sint, se tamen mutuo adjuvare, juraque mutuo tueri debent, *can. Principes, 23. q. 1. Glossa in c. 1. V. Publicum, de Offic. Ordin.* Quare, si ab Ecclesiastico promulgata in aliquem

fit excommunicationis sententiã, quam is observare contumaciter recusat, Secularis iudex ab Ecclesiastico requisitus ei brachii sui auxilium exhibere, & contumaciter inobedientem ad censuræ observantiam & parendum Ecclesiæ mandatis compellere tenetur: & vicissim, si iudex Secularis in aliquem tulit sententiã, cui is renuit parere, ab Ecclesiastico per Secularem requisito ad parendum, proposita excommunicationis censurã, compellendus est, saltem si ipsi exhibitis actis de iustitia processûs rei que contumacia fides fiat. Quod etiam Secularis iudex ab Ecclesiastico petere potest: nisi ut merus executor requiratur: sicut contingit, quando ipsius brachii auxilium contra clericum non degradatum, aut etiam contra laicum in causa merè spiritali & Ecclesiastica imploratur, *arg. c. Ut inquisitionis 18. §. Prohibemus & c. Si iudex 12. ibi, Quia de re Ecclesiastica & spiritali est, de Sent. excom. utrobique in 6.* Panormit. in *c. 1. de Offic. Ord. n. 11.* Laiman in *c. At si clerici cit. n. 3.* & cit. Pirrhing *n. 95.*

Secundò, acta Probatoria, sive depositiones testium aliã que probationes à competente iudice receptæ, plenam fidem non faciunt inter personas extraneas, sive à prioribus omnino diversas, respectu quarum non sunt receptæ, Bartol. in *l. A sententia §. ff. de Appellat. n. 2.* & Panormit. in *c. Causam cit. n. 4.* sicut enim res inter aliquos iudicata aliis omnino diversis personis regulariter non nocet, nec prodest, *c. Quamvis 25. de Sent. & re jud. §. l. Inter 2. C. Quibus res iudic. non noc.* sic testimonia aliã que probationes plenam fidem non faciunt inter personas, à quibus & contra quas allegatæ & receptæ non sunt. *Plenam*, inquam; quia negari non potest, eiusmodi acta probatoria inter diversas etiam personas aliqualem fidem, vel præsumptionem facere: sicut senten-

Sententia personis ab iis, inter quos lata est, diversis aliquale præjudicium affert, ex mente *citr.* Bartoli n. 2. & Panormit. n. 3. Quâ de re plenius agetur *Tit. 27. art. 5. ad finem.*

101. Tertiò eadem acta Probatoria iudicii unius fidem in altero non faciunt, si hoc tendat ad finem à priori diversum, vel agendi modus varietur, ut in *c. At si clerici cit.* notant Panormit. n. 12. Decius n. 15. Alex. de Nevo n. 33. Gaill. *cit. observat. 103. n. 3.* Laiman in *c. cit. n. 4.* & Pirrhing *cit. n. 96.* qui id variis exemplis firmant ac declarant; sic enim

Primò, acta probatoria in iudicio Civili plenam fidem regulariter non faciunt in iudicio Criminali, Panormit. in *c. Causam cit. n. 5.* Ratio est; quia in hoc eò ipsò, quòd de crimine ad vindictam publicam agatur, propter magnitudinem præjudicii, pleniores & luce meridiana clariores probationes requiruntur. *l. fin. C. de Probat.* Ex qua tamen ratione in Criminali iudicio receptæ & ad rei condemnationem sufficientes probationes plenam fidem faciunt in iudicio Civili, ex eodem crimine inter easdem personas agitato, *citr.* Panormit. n. 6. Excipiendæ etiam sunt confessiones; hæ enim in iudicio Civili legitime factæ plenam fidem etiam faciunt in Criminali, Panormit. *cit. num. 5.* Quod de aliis quoque Civilis iudicii probationibus, si eæ omnino liquidæ & indubitata sint, sentiendum videtur, *arg. l. fin. cit.* Quod si non ita liquidæ, ad condemnationem tamè in Civili iudicio sufficientes sint, licet non plenam, aliqualem tamen probationem ac præsumptionem faciunt in Criminali, Panormit. *cit. n. 6.*

102. Secundò, testimonia aliæque acta probatoria, recepta in iudicio Summario, plenam fidem etiam inter easdem personas non faciunt in iudicio Ordinario, *arg. c. Veniens 38. de Test. & test. & l. Si iudex*

10. junctâ Glossâ *V. Alimentorum ff. de His, qui sui vel alien. jur.* Felinus in *c. cit. n. 19. cit.* Panormit. n. 6. Gaill. n. 3. & Pirrhing n. 66. Ratio est; quia variatur modus agendi; cum in summario probationes summariter & lite non contestata receptæ plenam fidem faciant, *Clement. Sape 2. V. Nos autem, de V. S.* quæ tamen in ordinario iudicio non sufficiunt, *arg. c. Veniens cit. & c. Unic. de Litis contest.* Quòd si in summario testes & probationes aliæ, præviâ litis contestatione & Juris solennitatibus accuratè servatis, receptæ fuissent, eas in ordinario quoque iudicio fidem facere, cum Paul. Castr. *Vol. 2. Consil. 3. n. 3.* existimat Gaill. *cit. n. 3.*

Tertiò, attestations &c. receptæ in iudicio possessionis momentaneæ plenam fidem non faciunt in possessorio ordinario. Ratio est; quòd ejusmodi litigiosæ possessionis processus sit summarius, in eoque attestations ad diversum effectum recipiantur & non publicentur, per tradita à *citr.* Gaill. *observat. 6. n. 4.* qui tamen *citr. observat. 103. n. 4.* sustinet contrarium: quod eò saltem casu procedit, quòd testes super momentanea possessione, parte adversâ ad faciendâ interrogatoria citatâ, producti & Juris solennitatibus servatis, accuratè examinati fuissent, partim; quòd, cum tali casu eorum examen legitimum sit, nulla sit ratio, cur eorum depositionibus fides in Ordinario iudicio non habeatur: partim verò; quòd testium publicatione de iudicii Ordinarii substantia non esse, & ipsius omissione processum non vitari, cum Felino in *c. Cum J. & A. 22. de Sent. & re judic. n. 1.* Panormit. *ibid. n. 10.* Bartolo in *l. Prolatam 4. C. de Sent. & interlocut. n. 5.* & aliis sustineat Maranta de *Ord. judic. p. 4. dist. 9. n. 22.*

104. Quartò, attestations & probationes quomodocunque receptæ coram Arbitratore fidem non faciunt coram iudice, Panormit.

normit. in *c. Presentata* 50. de Test. & at-
test. n. 6. ubi Felin. n. 12. Gaill. cit. obs.
103. n. 6. in fine & Bruneman. in l. fin. C.
de Testibus n. 4. propter variationem mo-
di agendi; cum coram arbitratore non sit
iudicium vel quasi iudicium: sed ille ad
sui informationem de negotio extrajudi-
cialiter procedat.

305. Alia ratio est Arbitrorum: co-
ram quibus acta, respicientia factum &
merita causa, coram iudice ordinario &
delegato plenam fidem facere, ex *c. Pre-
sentata* & l. fin. cit. defumi & ratio reddi
solet partim; quod, licet etiam coram ar-
bitris strictè iudicium non sit; cum partes
in ipsos compromittentes tanquam per-
sonæ privatae jurisdictionem dare non po-
tuerint, *c. Significasti* 18. de Foro compet.
& l. Privatorum 3. C. de Jurisd. omni-
jud. tamen coram eis sit quasi iudicium;
cum arbitria redacta sint ad normam iudi-
ciorum, l. 1. ff. de Recept. arbit. & istor-
um ordinem servare arbitri teneantur, l.
Sed & 49. §. 1. ff. & l. Cum antea, Rubr.
cit. ut dictum Lib. 1. Tit. 43. n. 9. partim
verò; quod Jura, coram arbitris actis pro-
batoris plenam fidem etiam in iudicio ordi-
nario tribuentia, respectum habuerint
ad communem partium in ipsos compro-
mittentium consensum: cujus intuitu
attestationibus coram arbitris, ab ipsis ele-
ctis, receptis & in iudicio Ordinario vel
delegato productis fidem haberi volue-
runt, *c. Presentata* & l. fin. cit. Panorm.
cit. n. 6. Vivianus in *c. cit. pr. ad finem*
& Pirrhing ad Rubr. de Test. & at-
test. num. 209.

Quantumvis autem hoc de deposi-
tionibus testium jam mortuorum certum
sit, quoad superstites tamen indiscrimina-
tim non procedit; cum istorum coram
iudice repetitionem, si pars, contra quam
producti sunt, petat, & ab initio aliter
conventum non sit, illam audiri, testium

examen denuò repeti & depositiones re-
cipi, Imp. l. fin. & Papa *c. Presentata* cit.
voluerint: cujus rationem Bruneman in
l. cit. n. 2. eam reddit; quod ab arbitrio
non eà diligentia, quàm in iudicio ordina-
rio, soleant examinari & testes coram illo
facilius, quàm coram iudice, mentiantur;
cum ab illo plecti non possint, Menoch.
de Arbitr. casu 109. à n. 8.

106. Quintò eadem acta probatoria co-
ram iudice Seculari super crimine ad in-
fligendam reo poenam legalem tendentia
plenam fidem Ecclesiastico iudici non faci-
unt ad poenam Canonicam in eum de-
cernendam, & vice versa, cit. Alex. de
Nevo n. 33. Laiman n. 4. & Pirrhing n.
96. quod ad diversum finem tendant &
agendi modus varietur. Rectè tamen cit.
DD. monent, iudicem posteriorem petere
à priori posse communicationem ejus-
modi actorum: & si probationes erro-
ris careant suspicione eisque crimen suffi-
cienter probatum appareat, illis se con-
formare & secundum eas sententiam fer-
re posse. Unde planum est, quid senti-
endum sit de casu, quò laicus, ob infli-
ctum clerico vulnus secutà morte à de-
functi hæredibus ad damni ex vulnera-
tione & morte secuti reparationem in Se-
culari foro conventus, clerici mortem
non ex sua vulneratione, sed ex chirur-
gi negligentia vel imperitia secutam exce-
pit: & hæc exceptione suà legitime pro-
batà, ad solius damni vulneratione illati,
juxta l. Qui occidit 30. in fine. ff. ad L. Aquil.
ad eus autem, quod ex morte secutum
est, reparationem chirurgus condemna-
tus est; hoc enim casu cit. Laiman n. 3.
& Alterum & Pirrhing. n. 95. §. Aliud a-
ctorum iudicii Secularis rationem haben-
dam in foro Ecclesiastico aiunt; ut, si idem
laicus ab excommunicatione, clerici vul-
neratione contractà, absolutionem humi-
liter petat, soliusque damni ex clerici vul-
neratione

neratione facti resarcitionem offerat ac præstet, illam consequi debeat: neque à laico illius etiam damni, quod ex clerici morte secutum est, compensatio exigi possit; quod testimonia & probationes alia, quæ pro laico vulnerante receptæ sunt contra chirurgum, ex iisque lata sententia in eadem & inter easdem personas agitata causa in iudicio Seculari, in foro Ecclesiastico faciant fidem, arg. can. *Multi* § 6. *fin. cit.* Cui DD. *citt. resolutioni* subscribo, si Ecclesiastico iudici exhibita Secularis fori acta probatoria omni erroris careant suspitione, iisque clerici mortem chirurgi, vulnerati curationem negligentis, eumve impericè tractantis, culpâ potius, quàm ex malignitate vulneris secutam, sufficienter appareat probatum.

107. Dixi n. 93. Instantiam bienniò vel trienniò finiri Jure Civili; quia Canonico Jure, quod in foro Ecclesiastico observatur, iudicii Instantiam, tam in Criminalibus quàm Civilibus causis, triennii aut biennii lapsu non perire: sed esse perpetuam, à DD. desumi solet ex c. *Venerabilis* 20. ubi Instantiæ, triennii lapsu peremptæ, exceptione rejectâ delegatus in causa procedere est iustus. Quò iussu à Civili Jure divortium infinuari, magno consensu receptum est ab Interpp. in eam rem allegantibus textus c. *Tum ex literis* 5. de *integ. restit.* § c. *Cum olim* 14. pr. *V. Judices, de Privileg.* quorum prioris iuris ultra triennium: posteriori ad quadriennium est producta, minime dubiò argumentò, triennii lapsu iudicii instantiam non peremptam. Divortii à Jure Civili introducti ratio fuit partim; quòd usu compertum sit, l. *Properandum cit.* prodiã instantiæ peremptione litibus finem citius non imponi: sed eas ipsâ novæ instantiæ & processûs inchoatione instaurari & magis perpetuari, Felin. in c. *Venerabilis* sit. n. 1. & Laiman *ibid.* n. 4. Partim verò;

quòd, cum Civili à sola sententia definitiva, aut illius vim habente, l. *Ante* 7. c. *Quorum appell. non recip. ubi* Bruneman, n. 3. Canonico autem Jure etiam ab interlocutoria & quolibet gravamine appellatio permiffa sit, c. *Super eo* 12. de *Appell.* § c. 1. pr. *ibid.* in 6. propter istarum, ab interlocutoriis sententiis interpositarum, frequentiam, iisque plurimùm retardatum progressum in causa principali, iste intra triennium ad finem sæpe non valeat perducì, Panormic. in c. *Venerabilis* cit. n. 7. & Laiman. *ibid.* n. 4.

Excipienda tamen est causa Appellationis: cui finiendæ annus & ex iusta causa biennium, sicut Civili, l. *fin.* §. 4. c. de *Temp. Appell.* sic & Canonico etiam Jure est præfixum, c. *Cum sit* §. pr. de *Appellat.* ad quam *Rubr.* hæc de re plenius agetur.

In aliis etiam causis Instantiæ tempus à Concilio Tridentino restrictum, & triennium ad biennium reductum, videri potest *Sess.* 24. cap. 20. pr. de *Reformat.* decernente, *Ut causa omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes coram Ordinariis locorum, saltem intra biennium à die mora litis terminentur.* Sed si hoc S. Synodi decretum accuratius ponderetur, eò instantiæ triennium non est restrictum; cum, bienniò illò elapsò, acta etiam iudicii Ordinatoria non pereant: & partes, licet superiorem adire valeant, litem tamen coram eodem Ordinario captam prosequi, & ad finem usque perducere, si malint, possint; ideòque pr. *cit.* inferiori iudici biennii terminium solum ad finiendam causam, non ad perimendam instantiam, ut iudicii acta non subsistant, præfixum, cum Salgado *Tom. 1. de Proceß.* Reg. p. 4. cap. 2. n. 66. & Scaccia de *Appellat.* q. 1 §. n. 278. advertit Barbosa in c. *Venerabilis* cit. n. 3.

In supremis etiam tribunalibus Principum, ut in Imperio est Camera Spirensis, hodie

sis, hodie Wezlarieus, ex consuetudine potiore *Aurb. Sed ut lis C. de Temp. appellat.* quam *l. Properandum cit.* instantiæ tempus præscribens, rationem haberi: & actionibus instantiæ lapsu morituris vitæ sæpe admodum longævæ spiritum insufflari, cum Gaill. *de Pace publ. cap. 9. n. 15.* & Mynsing. *Centur. 3. Observat. 44. n. 9.* notat Bruneman. *in l. cit. n. 11.* Quem illarum Curiarum morem, ut, lite intra triennium non finita, instantia perempta non censeatur, inferiorum quoque tribunalium abusu hodie receptum queritur: & ut lites ad exitum citius perducantur, *l. cit.* dispositionem saluberrimam in usum reduci ac revocari, merito optat cum Hillig. in Donell. *Lib. 26. cap. 2. lit. Q.*

110. Non rarò iudicium, licet ad sententiam definitivam usque deducatur, & ista etiam proferatur, ex variis causis seu defectibus omninò nullum evadit, & Primò quidem ex defectu capacitatis aut competentiæ in iudice, *c. At si Clerici 4. pr. hęc Rubr. c. Ad probandum 24. de Sent. & re iudic. l. Militaris 2. l. fin. C. Si à non comper. &c.* quòd jurisdictionis non sit capax, eavè careat: vel, quam habet, impedita sit: vel ad causam in iudicium deductam, aut ad litigantium, aut saltem rei personam, v.g. quòd iudex Secularis, causa autem spiritualis: vel litigantes, & reus saltem conventus, clericus, aliavè persona aut locus Ecclesiasticus sit, ut ad sequentem Rubricam plenius tradetur.

111. Secundò, ex defectu personarum verfantium in iudicio, sive principalium, scilicet actoris & rei; quòd stare in iudicio, sive in eo convenire aut conveniri non possint, *arg. l. Acta 45. l. Contra 54. pr. ff. de Re iudic. & c. Mulieres 2. §. fin. hęc in 6. de quibus supra à n. 20.* sive alicujus ex accessoriis v.g. procuratoris; quòd is falsus, *c. In nostra 4. de Procurat. & l. Licet 56. ff. hęc Rubr.* hoc est, nullò, vel ad

negotium insufficienti aut impertinenti mandatò instructus: vel ejus mandatam revocatum, aut jam extinctum sit, juxta dicta *Lib. 1. Tit. 38. n. 9. & 46.*

Ex defectu actûs sive solemnitate **112.** substantialis; quòd v.g. partis citatio, *§. fin. Instit. de Pania temerè litig. & c. Ecclesia 10. junctâ Glossâ V. Conventi, de Constitut.* quòd sententia, calumniæ juramentò ad exactionem partis non præstitò, *c. 1. de Juram. calumn. in 6. Gaill. Lib. 1. Observat. 84. n. 1.* vel sine causæ cognitione, prolata, *arg. l. Nec quicquam 9. §. 1. ff. de Offic. Proconsul. Maranta p. 6. de Sententia n. 51.* quòd eadem in iudicio Plenario, nullò oblatò, *c. 1. & Aurb. Offerratur C. de Oblat. libelli,* vel ex inepto libello, *c. Examinata 15. hic, Panormit. in c. Cum dilectus 2. de Ord. Cognit. n. 3.* vel lite non contestatâ &c. Sit lata, *c. Unico, de Litis contest. & l. Prolatam 4. C. de Sent. & interloc. Barbosa in c. Unicum cit. n. 5. Laiman ibid. n. 1.*

Ex iudicarij Ordinis perversione, **113.** *arg. c. veritatis 8. de Dolo,* ubi sententia & alia acta ab Innocentio III. pro, validis habentur; quòd, Ordinem iudicarium fuisse servatum, compererit, *& l. Prolatam 4. cit. Honorius ad hanc Rubric. n. 17.* Qua in re tamen locus est distinctioni, traditâ à Panormit. *in c. Exhibita 19. n. 12.* dicti ordinis perversione iudicium nullum reddi eò solum casu asserentis, quò ea circa iudicij substantialia: non etiam, quò circa solemnitates merè accidentales contigit: quòd etiam tradit Vantius *de Nullitate ex defectu Ordinis à n. 15.* qui, & Maranta, *p. 4. de Ord. iudic. dist. 6. tota* has & multas alias nullitatis causas plenâ manu & accuratè discussas dabunt.

Ex omnibus tamen iudicij Nullitatibus, ex Juris subtilitate descendentibus, in curia Romana post Constitut. à Paulo

Paulo V. super Tribunalium reformatione editam, tres duntaxat, ex totidem substantialibus, scilicet Jurisdictionis siue competentiae in iudice, Mandati in procuratore & Citationis defectibus provenientes, attendi, notant *cit.* Honorius n. 31. & Card. de Luca *Theatri V. & J. de iudiciis disc.* 38. num. 22. quibus *cit.* n. 31. & à Ridolphino *Prax. iudic. p. 1. cap. 31. num. 284.* additur notorius defectus Iustitiae; quod sententia lata sit contra apertum Jus Constitutionis, aut ea non iustificetur ex actis, ob non probatam intentionem Actoris. Ratio est; quia notoria Injustitia idem, quod Nullitas, operatur & sententiam nullam reddit, *c. 1. & c. Inter ceteras 9. de Sent. & re iudic.* ut in hunc textum notant Felinus n. 10. & aliis relatis Barbosa num. 4. etiamsi causa cum clausula, *Appellatione remotâ,*

commissa fuisset; quia ista vim non habet, ubi sententia notoriè est iniqua, Felin. *in c. Causam 14. de Sent. & re iudic. n. 3.* & Scaccia *de Appellat. q. 16. limit. 1. num. 84.*

In Camera quoque Imperiali, si cau. 115. sã principalis merita discussa & ex allatis liquida sint, ex solius Processus & Solemnitatis defectu provenientes Nullitates regulariter non attendi, asserunt Gaill. *Lib. 1. Observat. 42. à n. 1.* & Mynsinger *Centur 5. Observat. 93.* quod in ea ex æquitate magis, quam rigore Juris soleat procedi: & cum de causæ meritis constat, sine aliis ambagibus pronuntietur; ut, litibus citius perductis ad finem, consulatur tranquillitati publicæ: cuius favore, Positivo Jure proditarum solemnitate defectus Imperiali auctoritatè, in curia illa eminente, suppleantur.

TITVLVS II.

De Foro Competente.

Actione Judiciali aliquem pulsaturo curandum ante omnia est; ut eum conveniat in Foro & coram Iudice Competente; ne, si evocetur ad Incompetentem, excipiendo declinet; & non Actionem duntaxat, sed ipsum quoque Iudicium excludat: aut, si hoc subeat, contra eum acta lataque sententia facillè arguatur Nullitatis.

ARTICVLVS I.

De Fori Natura & Varietate.

SUMMARIUM.

1. Fori significatio varia est.
2. Hic ejus nomine venit locus iudicij.
3. Vel hoc exercentis iurisdictionis.
4. Dividitur in Ecclesiasticum & Seculare:
5. In Externum & Internum:
6. Et hoc rursus in Sacramentale & non Sacramentale.
7. Commissione causarum, pertinentium ad forum Ecclesiasticum, utriusq;
8. Et externi tantum fori iurisdictionem commissam, asserentium Opiniones,
9. Distinctio.

E 3